

Tenger- telkek

Észak-Európa
offenzívája
A nemzetközi
olajjegyensúly

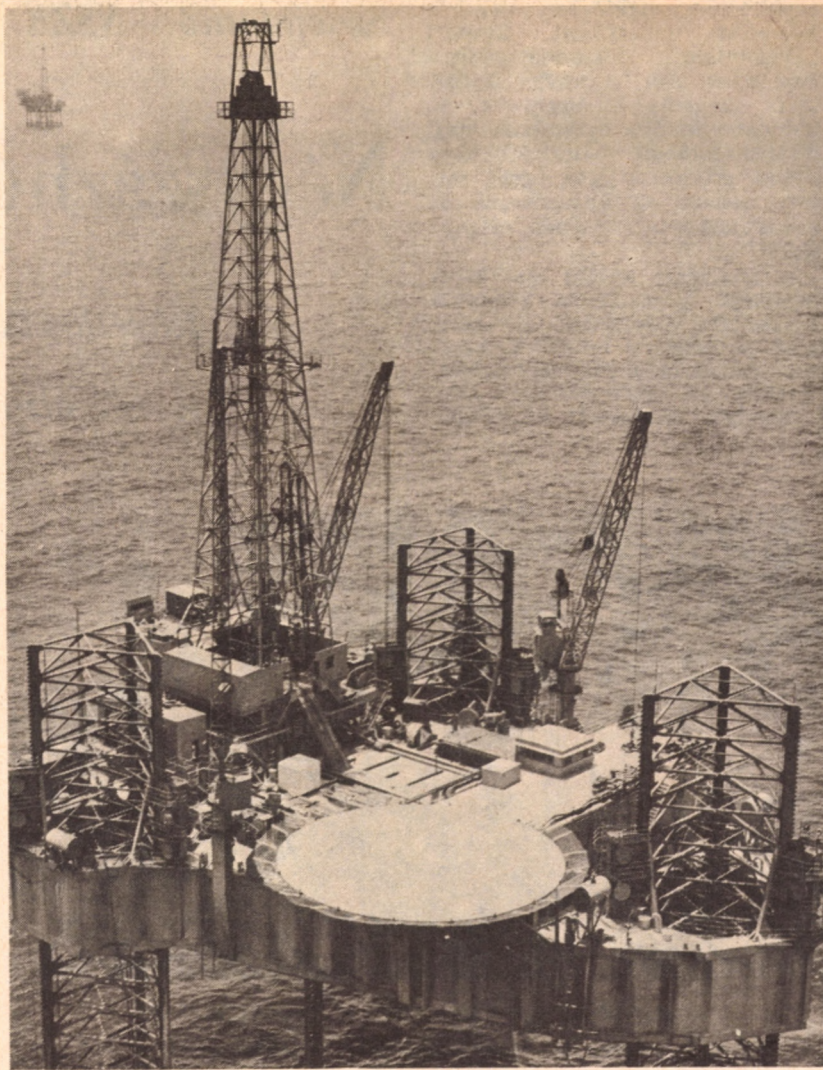
Szokatlan árverésre került sor Londonban. Az utóbbi évek egyik legnagyobb vállalkozásának (az Északi-tenger körzetében nemrég feltárt olaj- és gázkészletek kitermelésének) nyitányaként az angol kormány árverésre bocsátotta a Nagy-Britannia keleti partjai mentén levő víz alatti olaj- és gázmezőinek egy részét. Bár hatalmas energiakészletek vannak az Északi-tenger norvég, dán és holland partjai előtt — ez volt az első eset, hogy a világ vezető olajtársaságai és néhány banktársulás megvehetett magának egy-egy tenderdarabot ebben a térségben.

Az izgatott hangulatú aukción 31 alkalmi érdektársulás 73 céget képviselve vett részt az óceán mindkét partjáról. Néhány nappal a licitálás után az angol kormány közölte, hogy igen elégedett a bevétellel, amely több mint 37 millió font.

Gyűlnek a „vadak”

Nyugat-Európa és Nagy-Britannia adja a tőkés világ ipari termelésének csaknem a felét, ugyanakkor ez a térség a világ egyik kőolajban és földgázban legszegényebb területe. A fejlett ipar és a mezőgazdaság, valamint a közlekedés energiaigénye rohamosan nő. A vegyiparban végbement forradalom (petrokémia előretörése) pedig előtérbe állította a kőolajat és a földgázt. Mindezek következtében évente átlagosan 50 millió tonnával növekszik a nyugat-európai ipari komplexum nyersolajszükséglete. Tavaly például 628 millió tonna kőolajat használtak fel és ennek a mennyiségnek több mint negyötöde (!) importból származott. Nyugat-Európa fő kőolajellátója elsősorban a Közép-Kelet. A közel-keleti válság óta — főleg a szállítási költségek emelkedése miatt — állandóan drágul az importolaj. Érthető tehát, hogy az egyre kevésbé gazdaságos import arra készítette a kontinens nyugati, tengerparttal rendelkező országait, hogy (miután szárazföldi készleteiket már nagyjából feltárták) próbafúrásokat végezzenek az Északi-tenger medrében.

A tenger különböző térségeiben végzett fúrások egyértelműen bizonyították, hogy Nyugat-Európa partjainál hatalmas kőolaj- és földgáztelepek fekszenek a víz alatt. Csaknem másfél éve — mióta véglegesen sikert hoztak a fú-

FÚRÓTORONY A TENGEREN

Az árverésen legtöbbet licitáló cégek számára

rások — egymás után látnak napvilágot a különböző tervek és javaslatok a gazdag lelőhelyek kikapcsolásáról, de a kezdeti örömből egyre több ürom is vegyül.

Megindult a harc a tenger felparcellázásáért. Nemcsak a partmenti országok, hanem az USA, Kanada, Japán, Olaszország és még jó néhány ország kisebb-nagyobb olajcége, finanszírozásokkal foglalkozó bankja vetette magát a küzdelembe egyedül, társulva vagy akár multinacionális csoportosulást alkotva. Jöttek a legnagyobbak is: az angol BP és a Gulf-Oil, az angol-holland Shell, az amerikai Phillips és a Texaco, a belga Petrofina, a norvég Petronord, az olasz Agip. De feltűntek kisebb, kevésbé ismert társaságok is (mint például a nyugatnémet nemzeti olajvállalat, a Deminex). A Total nevű francia csoportosulás két „alkalmi” konzorciumot is alapított: az egyiket a skóciai Pict Petroleummal (az egyik leggazdagabb és legtöbbet jövedelmező lelőhely ugyanis a skót vizeken van), a másikat pedig a Rothschild bankházzal. Szinte lehetetlen már számon tartani azt a nagyszámú régi, új vagy átalakult olajtársaságot, amelyeket az Északi-tengeren várható konjunktúra ide vonzott.

Mi az a vonzerő, amely ennyire felkeltette világszerte az „olajbusiness” figyelmét?

Először a szeizmográfikus mérések, majd az ezeket követő nagyszámú próbafúrás segítségével többé-kevésbé sikerült feltérképezni a hatalmas víz alatti terület energiakészletét. Különösen a norvég partoknál elterülő Ekofisk elnevezésű tenger alatti terület és a Skócia előtt húzódó tengerfenék keltette fel a kutatók, később pedig az olaj- és földgáztársaságok figyelmét. Ezek a víz alatti mezőkön található ugyanis a legnagyobb, a legkoncentráltabb le-

lőhelyek. Az ekofiski olajmezőről Norvégia évi 15 millió tonna nyersolaj kitermelését reméli. Könnyen előfordulhat, hogy a skandináv ország lesz néhány éven belül Nyugat-Európa első számú kőolajexportőre, mivel a hazai igény csak 9 millió tonna. A brit sziget körül, elsősorban a skót partoknál feltárt olajkészletekből a becslések szerint évi 50 millió tonna nyersolaj termelhető ki, ami Anglia szükségleteinek körülbelül a felét fedezheti.

436 szektor

Hollandia és Dánia térségében is vannak tenger alatti olajkészletek, igaz nem túl nagy mennyiségben, de ahhoz elegendők, hogy ezen országok olajhelyzetét javítsák.

Még az ekofiskinél is nagyobb és gazdagabb olajkészletek feltárásának lehetőségére számítanak az Angliától nyugatra és délre eső vizek alatt, főleg a Wight-sziget körzetében, valamint a La Manche-csatorna térségében. Eredményesnek ígérkező feltárások folynak a Wales és Írország közötti tenger alatti területen, a Hebridák környékén és a norvég Edge sziget körül. Előzetes számítások szerint 1975-re az egész északi-tengeri térségből napi 1 millió, 1980-ra pedig már napi 2—3 millió barrel nyersolajat fognak kitermelni. (Nagy vonzerőt biztosít az övezetnek, hogy míg jelenleg 1 barrel importolaj ára 2,75 dollár — és ez az ár az OPEC-országok megállapodása következtében hamarosan emelkedni fog —, addig az itt kitermelt olaj ára 1,3 dollár barrelenként.)

Az érdekelt országok gazdasági vezetésének a legtöbb fejtörést az olajmezők felosztása és a koncesszióadás okozza. A brit partok előtti területeket az angol kormány

436 szektorra — ezen belül alszektorkra — osztotta. A felosztott területek egy részét elárverezte, egyes körzeteket megtartott, máshol pedig még folynak a kutatások.

Bratteli norvég miniszterelnök júniusban az Ekofisk olajmező első kútjainak ünnepélyes megindításakor tartott beszédében kijelentette, hogy norvég felségterületen külföldi olajvállalatoknak is módot adnak a kutatásokra, majd a kitermelésre. Hozzátette azonban, hogy a kormány szilárdan kezében kívánja tartani a fejlesztést ezen a területen. Ez az alapelv lesz a bázisa a norvég kormány és a külföldi olajvállalatok közötti jelenlegi és jövőbeni kooperációnak.

Franciaország felségvizein nem engedélyezi a kutatást külföldi olajtársaságoknak, ugyanakkor a francia cégek angol és norvég vizeken egyaránt aktív olaj- és földgázkutatást folytatnak.

Elen: Shell—Esso

A legnagyobb figyelem jelenleg Nagy-Britannia felé irányul, ahol már megkezdődött a kitermelési engedélyek kiadása a jelentkező, illetve az árverésen legtöbbet licitáló cégek számára. Igaz, még csak 15 szektort bocsátottak kalapács alá és a részesezni kívánó 1501 társaság vagy csoportosulás közül csak 228 vett részt az aukción. Már most világosan lehet azonban látni, hogy minden résztvevő gazdasági erejéhez képest hajlandó a végsőkig elmenni, hogy megszerezzen egy tenderdarabot.

Pedig a technikai, termelési költségek igen magasak: eddig 300 millió fontot fordítottak kutatásra és az elkövetkező 6 évben további másfél milliárd fontra lesz szükség a munkálatok befejezéséhez. A kitermeléshez és a szállításhoz speciális fúrótornyok, berendezések kellene, hiszen itt nem használhatók a szárazföldi olajbányászat és gázkitermelés eszközei.

Többletköltséget jelent még az olajmezők különböző mélységben való elterelése is, mert minél mélyebb a víz, annál speciálisabb — és drágább — berendezésekre van szükség. Nem kis anyagi problémát jelent a kitermelt olaj és gáz szállítása: a csővezeték megépítése a szárazföldre csaknem annyiba kerül, mint az ez idáig kutatásra fordított összeg. Így a vezetékrendszer kiépítésére csak néhány év múlva kerülhet sor, addig tankhajók szállítják az olajat a partra.

A londoni kormány által támogatott egyetlen feltétel az, hogy az árverés útján koncessziót szerző társaságok angol érdekeltségűek legyenek. Ma, amikor a legtöbb világcég többé-kevésbé multinacionális, ez a feltétel nem gördít különösebb akadályokat a nem „tisztán” angol vállalatok elé. Az árverés után a következő kép alakult ki: a legnagyobb és olajban leggazdagabb tengerrészt a Shell—Esso nyerte el.

Az Északi-tenger medrének felosztása (később talán újrafelosztása) még csak most kezdődött. Hiszen a dán, holland, belga partokon gyakorlatilag csak ezután kezdődnek meg a feltárások. A nemzetközi olajtőke azonban már most megkezdte tárgyalásait a kulisszák mögött újabb társulások, érdekszövetségek alakításáról, hogy részt kapjon az igen költséges, de nagy hasznót hajtó vállalkozásból. Nem járnak rosszul a parti országok sem, mert várhatóan még ebben az évtizedben jócskán csökkenni fog olajimportjuk és egyre inkább a partjaik körzetében húzódó víz alatti kincsre támaszkodhatnak.

GONDA GYÖRGY
—LÖRINCZE PÉTER

Négyszázhusz perc

Következik: a ratifikálás

A csúcspanomácia eszközeivel

A tudósítók kitétek magukért: aki „human story”-t kívánt az oreandai Brezsnyev—Brandt találkozásáról, azt is megkapta. Megtudhattuk, hogy a bonni kancellár Boeing-gépében nem sokkal az indulás után borjúsültet tálaltak, hogy Brandt színes sportinget, kék sportzakót viselt és még a napszemüveg sem tudta eltakarni a fáradságot arcvonásain — Leonyid Brezsnyev viszont nyakkendő kötött fehér ingéhez és sötét ruhában várta vendégét, napbarnítottan, jókedvűen. Megtudhattuk, hogy a tárgyalás napján 31 fok volt árnyékban, és amikor a két tárgyalófél pihenni akart, fürdőnadrágban sétálgatott a tengerparton, majd úszni ment. Még azt is tudtuk, hogy bár a tárgyalóasztalok mellett elsősorban ásványvíz volt a kiszáztatlan. Brandt, aki legutóbb Sylt szigetén, szabadságideje alatt, egyetlen kortyot sem ivott kedvenc italából, a skót whiskyből, az oreandai találkozon többször is felemelte vodkával telt poharát.

Az oreandai közlemény

Persze egyáltalán nem ezek a külsőségek a lényegesek az SZKP főtitkára és az NSZK kancellárja közötti találkozó értékelésében; a lényegét a megbeszélések után kiadott közlemény foglalja össze. A legfontosabb ebben az a megállapítás, hogy a szovjet—nyugatnémet és a lengyel—nyugatnémet szerződés „hamarosan bekövetkező hatálybalépése lehetővé teszi határozott fordulat biztosítását az említett országok viszonyában” — ez azt jelenti, hogy a nyugatnémet kormány most már meg kívánja tenni a ratifikáláshoz szükséges lépéseket.

Rendkívül pozitív módon értékelték a Nyugat-Berlin kérdésében létrejött négyoldalú megállapodást és a megbeszélések egyik fontos része volt az európai biztonsági és együttműködési értekezlet előkészítésének problémaköre. (Először mondták ki, hogy a Szovjetunió és más szocialista országok mellett, és más európai semleges országok mellett — Finnország, Ausztria — most már a Német Szövetségi Köztársaság is konzultációkat szándékozik folytatni az értekezlet összehívásának meggyorsítása céljából.)

Az oreandai megbeszéléseken mindkét fél kifejtette elképzeléseit az európai fegyveres erők és fegyverzet csökkentéséről („Kiderült, hogy vannak közös elemek a felek erre vonatkozó álláspontjában”).

Természetesen szó esett a Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság kapcsolatainak rendezéséről, mégpedig a teljes egyenjogúság, a hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölése alapján. Az Oreandában kiadott közlemény egyik legfontosabb része a két német állam ENSZ-tagságára vonatkozik; a tárgyaló felek „kellő módon elő fogják mozdítani a kérdés megoldását”.

A két ország, a Szovjetunió és az NSZK közötti kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének széles problémaköréről is tárgyaltak, a többi között megállapodtak abban, hogy a gazdasági együttműködés fejlesztése céljából vegyes bizottságot alakítanak.

Amikor Brandt hazaindult, a nyugatnémet újságírók megkérdezték Leonyid Brezsnyevet, hogy vajon véleménye szerint a megbeszélések hozzájárulnak-e a nyugatnémet—szovjet kapcsolatok megjavításához? Brezsnyev válasza: „Kétségtelenül. Ez volt a tárgyalások fő célja.” A köln—bonni

repülőtéren, hazaérkezésekor a kancellár nyilatkozott. Brandt: „Meghívtam viszontlátogatásra Brezsnyev urat, a szovjet államférfi elfogadta a meghívást, az időpontot később határozzuk meg. Tárgyalásaink feltártuk, hogy miben értünk teljesen egyet, miben hasonló az álláspontunk és hol mutatkoznak véleménykülönbségek.”

A találkozót követő első kommentárok kiemelik: a kétoldalú kapcsolatok javulásán túl szélesebb területen is rendkívül hasznos volt az oreandai megbeszélés. (Pravda: „A találkozót és a közleményben leszögeztet megállapí-

OREANDAI TELEFOTO: ÚTON A MEGBESZÉLÉSRE
„Meghívtam viszontlátogatásra Brezsnyev urat”

tásokat mint a béke, az európai biztonság és az egész világ békéjének megszilárdításához tett hozzájárulást kell értékelni.” Trybuna Ludu: „A krími tárgyalások nemcsak a szovjet—nyugatnémet viszonyban hoztak minőségi változást, hanem építő módon hozzájárultak az európai helyzet normalizálásához, a békés egymás mellett élés megerősítéséhez.” A párizsi Combat: „Brandt szárnyakat adott az NSZK-nak; a kancellár keleti politikájának irányát most már a kereszténydemokraták sem lennének képesek megváltoztatni, ha a következő választásokon hatalomra kerülnének.”)

A CSU és az ATA

Az enyhülés ellenfelei, a hidegháborús hangulatot konzerválni akaró erők, mindenekelőtt a nyugatnémet jobboldal emberei, idegesen reagáltak az oreandai eredményekre. Franz Josef Strauss például kijelentette: „Brandt kevesebbel mint üres kézzel tért vissza a Krímből és elfelejtette, hogy a nyugatnémet külpolitika kulcsa Nyugatban van.” (A CSU tartományi vezetősége Münchenben — Strauss asszisztenciájával — nyilatkozatot adott ki az oreandai találkozásról. „Brandt kancellár a két német állam ENSZ-tagságát sürgető megállapodással a Szovjetunió iránt olyan lépésre kötelezte el magát, amelynek révén a világ elismeri és megerősíti Németország végleges kettéosztottságát. A Brandt-utazás eredményeivel kapcsolatos fenntartások és aggodalmak a vártnál nagyobb mértékben igazolódtak be” — állítja a CSU-nyilatkozat, eleve tagadva azt az immár számos nemzetközi okmányban — a többi között a szovjet—nyugatnémet, a szovjet—lengyel szerződésben és legutóbb a Nyugat-Berlinről kötött négyoldalú megállapodásban — is leszögeztet tény a két német állam

szuverenitásáról és teljes egyenjogúságáról).

Nyugat-Európában néhány lap és egyes politikusok megemlítették azt is, hogy a közvélemény bizonyos rétegei „Rapallóra gondolnak”, azaz a szovjet—nyugatnémet kapcsolatok megjavulását úgy kívánják magyarázni, hogy ez megyöngíti az NSZK-nak a nyugatiakhoz fűződő szálait. Holott az Oreandában nyilvánosságra hozott közlemény külön is hangsúlyozza, hogy „a felek a szövetségeik iránti teljes lojalitás szellemében vitatták meg a kölcsönös érdekű nemzetközi problémák széles körét”. (Ebből a szempontból nem érdektelen, hogy az európai feszültség enyhülésének nyugati ellenzőivel szinte azonos megfogalmazású — persze ellenkező előjelű — kifogásokat emleget a Peking szövetségének tekintett tiranai ATA-hírügynökség is. Az albán nyilatkozat „a bonni militaristáknak tett engedményről” beszél és szó szerint állítja: „a közös közleményből kitűnik, hogy az újabb szovjet—nyugatnémet alkudozások témája a Szovjetunió és az NSZK kapcsolatainak kiszélesítése volt, s hogy Brezsnyev ismétlen igittekezett a maga számára biztosítai a bonni militaristák főkolompósának jó szolgálatait, hogy ily módon hozza tető alá az úgynevezett európai biztonsági konferenciát.” A tiranai kirohanás természetesen csak abban az összefüggésben érdekes, hogy ezúttal is összecseng a müncheni CSU. azaz Franz Josef Strauss és a tiranai—pekingi szovjetellenes politikusok hangja.)

Akadtsz persze olyan nyugat-európai lap is, mely világpolitikai összefüggésekben és a dollárválság fényében is vizsgálta az oreandai találkozót és utalt arra, hogy egy-egy nyugati főváros gazdasági köreiben rossz érzéseket kelthet Brandt második látogatása a Szovjetunióban, hiszen „most, miután az amerikai importadó nagy elkeseredést szült a nyugatnémet ipari körökben, joggal lehet attól tartani,

ni, hogy a Szovjetunió olyan aranyhidat csillogtat meg majd a kancellár előtt, amellyel Brandt hazatérésekor megnyugtathatja majd a nyugatnémet nagyiparosokat”.

Ezekre a megjegyzésekre Brandt kancellár a Süddeutsche Zeitungban adott nyilatkozatában felelt. Ebben az interjújában elutasította azt a célzatos feltételezést (Strauss és társai hangoztatták ezt), hogy „az NSZK önállósult szövetségeitől”. Brandt azt is elmondotta, nagy meglepéssel kell leszögeznie: a három nyugati hatalom kormányai még csak jelét se mutattak annak, hogy helyteleníténeik vagy bírálják az SZKP vezetőjénél tett látogatását. (A kancellár egyébként Bahr államtitkárnak, egyik oreandai kísérőjének társaságában hazaérkezése után hamarosan fogadta a három nyugati hatalom bonni diplomáciai képviselőit és tájékoztatta őket tárgyalásairól, később pedig más úton is teljes részletességgel tájékoztatta szövetségeit a Krímben folytatott eszmecsere részleteiről is.)

Egységes egész

Az Oreandában lezajlott összesen hétórás megbeszélés (a 420 percből 180-at négy szemközti megbeszéléssel töltött az SZKP főtitkára és az NSZK kancellárja) pontosan beilleszthető a szovjet politika békét és biztonságot szolgáló kezdeményezéseinek sorába. Podgornij, Koszigin, Gromiko külügyminiszter és mindenekelőtt Brezsnyev legközelebbi időben sorra kerülő külföldi utazásai egységes egészet képeznek. A szovjet politika a személyes, csúcspanomáciai eszközeivel is szolgálni kívánja a békét és a megértést.

Nehéz lenne az oreandai találkozót a szovjet békepolitika más kezdeményezéseitől elszakítva vizsgálni — ha csak a Helsinkiben és Bécsben folyó SALT-tárgyalásokra, az ENSZ-ben most benyújtott és leszerelési világértékeket előirányzó szovjet javaslatra és az európai biztonsági értekezlet tervére gondolunk, s ehhez hozzákapcsoljuk az oreandai közleményben is külön megemlített lehetőséget az európai fegyveres erők és fegyverzet csökkentéséről, kialakul a szovjet politika 1971 őszi fő irányának képe. Aligha lehet ezt másként összefoglalni, mint úgy, hogy a Szovjetunió, teljes egyetértésben a vele szilárd szövetségben álló szocialista országokkal, mindent elkövet, hogy Európa és a világ holnapját ne az államok katonai szembenállására, hanem az egyenjogú együttműködésre alapozzák.

GÁRDOS MIKLÓS

„Nem jellemző”

Délkelet-ázsiai változások

Japán különleges szerepe

Vannak fejlődő országok, ahol munkaerőhiány van, az infláció mértéke csak évi egy százalék, a pénz szilárd, az export nem küzd elhelyezési gondokkal a világpiacra. Ezek az országok a külföldi tőkebefektetések kedvelt célpontjai, ennél fogva gyors ütemben iparosodnak és már késztermékkivitelével is jelentkeznek a világkereskedelemben. Mindezek következtében várható, hogy gazdasági helyzetük egyre több olyan tényezőt tud felmutatni, amelyekre azt mondanánk (fejlődő országra): „nem jellemző”.

A térség, ahol ezek az országok elterülnek, Délkelet-Ázsia. (Pontosabban: Délkelet-Ázsiának az indokínai háború által nem érintett része. Más vonatkozásban úgy is fogalmazhatnánk: a tőkés Délkelet-Ázsia.)

Nyersanyag és fejlesztés

A régió államai először is nyersanyagokban való gazdagságukkal tűnnek ki. Malaysia például a világ legnagyobb nyersgumitermelője, jelentősek ón-, bauxit és vasérckészletei, de rendelkezik a különösen ritka ilmenitrel és rézzel is. A Fülöp-szigetéről szólna (ez a térség gazdaságilag leggyengébb állama) a Cebu-szigeti rézbányák, a vasérc- és króm-kitermelés említhető meg. Burma egymaga a világ teakfatermelésének 85%-át adja, míg Indonézia esetében ismét a nyersgumi (újabbban nikkellal és bauxittal) érdemel említést.

Burmától Indonéziáig vezető tőkés olajtársaságok (Esso, Mobil Oil, British Petrol stb.) kutatnak további — főként part menti — olajlelőhelyek után. Az említett országok egy része ugyanis olajkitermelést is folytat.

A nyersanyagexportőr országok közé jól illeszkedik be a térség két különleges feltételek között levő állama, Hongkong brit koronagyarmat és Szingapúr.

Az utóbbi hagyományosan Malaysia és Indonézia kereskedelmének lebonyolítója volt, és bár ez a szerepe lassanként jelentőségét veszti, Szingapúr továbbra is a térség pénzügyi-kereskedelmi központja maradt. (Egyébként a kis városállamban — ez az említett olajlelőhelyek kiaknázásával kap nagyobb súlyt — épült ki a térség legnagyobb olajfinomító-kapacitása, mely 1972-re már napi félmillió barrel nyersolajat dolgozhat fel.)

Hongkong pedig nemcsak a gazdasági szempontból kevésbé jelentős műhaj- és művirágexportban foglal el a világon vezető helyet, de ruházati cikkek és játékok kivitelében is csak Olaszor-

SINGAPORE CONTAINER PORT

first 1000ft operational by end 1971

SINGAPORE—for over a century your major pivotal port, is now preparing itself for containerisation. The Port of Singapore Authority's Container Port will comprise 2,250ft. of marginal wharves (44ft. LWOST) for container vessels, and a 700ft. crossberth (34ft. LWOST) for feeder service vessels. There will be a back-up area of 100 acres. The crossberth was completed 3 months ahead of schedule in October 1970. The first container berth will be operational by the end of this year and the entire project completed by the end of 1972.

SZINGAPÜR: KIKOTÓHIRDETÉS
A japánok előzékenyek

szág és Japán előzi meg. A transzitoros rádiók szállítói között a harmadik, a világ cipő- és órakivitelében pedig a nyolcadik helyen áll. (Lakossága mindössze 4 millió.)

A természeti kincsekben való gazdagság önmagában még nem biztosítja egy ország gazdaságának kiegyensúlyozott fejlődését: Délkelet-Ázsiát a rizs és nyersgumi világgazdasági helyzetének romlása győzte meg erről. Más oldalról a mezőgazdaság túlnépesedtsége (és alacsony termelékenységése), valamint a városi munkanélküliség ugyanerre figyelmeztetett. A cél tehát: az iparosítás. Nem is akármilyen. Az érdekelt kormányok többsége ma már úgy véli, hogy nem elsősorban azoknak az üzemeknek a telepítése kívánatos, amelyeket csak az olcsó munkaerő vonz — hanem elsőbbséget kell biztosítani a fejlett technikat hozó iparágaknak.

A nemzeti ipar kifejlesztésében az érintett országok — saját forrásaik elégtelensége miatt — rá vannak utalva a külföldi tőke részvételére, amelyet a térség kormányai különböző kedvezményekkel akarnak beruházásra ösztönözni. Szingapúrban és Malaysiában például az ún. „üttörő” iparágakban eszközölt befektetések 5—9 évig mentesek a jövedelemadó alól, és a kormányok később is igyekeznek (gyorsított leírással, vámkedvezményekkel) támogatni tevékenységüket. Ha ehhez még hozzáteszük, hogy a térség állami viszonylag fejlett infrastruk-

túrával és aránylag nagyszámú, magasan kvalifikált munkaerővel rendelkeznek (Szingapúr távlati tervében évi 10 000 technikus kiképzése szerepel), megalapozottnak tűnik Lee Kuan Yew szingapúri miniszterelnök merész kijelentése: ha az angol vállalkozóknak a városállamban befektetett tőkéje 8 év alatt nem háromszorozódik meg, úgy a kormány hajlandó azokat 6%-os ráfizetéssel átvenni.

„Beruházási oázis”

Igy a térség országainak nagy részét valóban „beruházási oázisként” értékeli a nemzetközi tőke. A Fülöp-szigetek világviszonylatban is jelentős bányászataiban 200 millió dolláros az amerikai érdekltség, Hongkong 115 jelentős gyártat ellenőrzik külföldiek, míg Szingapúrban 1969 végén a külföldi beruházások már 171 millió dollárt tettek ki. Malaysia ma már gépkocsikat (20 000 darab évente), televíziókat és hűtőszekrényeket gyárt, Szingapúr nemsokára elektronikus adatfeldolgozó berendezésekkel, repülőgép-irányító szerkezetekkel és orvosi műszerekkel jelentkezhet a világpiacra!

Délkelet-Ázsia világgazdasági szerepköre tehát átalakulóban van. Jól mutatják ezt a külkereskedelmi statisztikák is. Bár a volt gyarmattartó Nagy-Britannia részese a az árucserében még mindig jelentős (és továbbra is ő a legjelentősebb tőkeforrás a Nemzetközösséghez tartozó országokban, így Malaysia és Szingapúr területén, valamint Hongkongban), de a Fülöp-szigetek már inkább az USA-tőke célpontja. A térség országainak kereskedelmében az első helyet azonban vitathatatlanul a gyors ütemben fejlődő új gazdasági nagyhatalom foglalja el: Japán.

Manapság Tokióban egyre gyakrabban hangzik el az a meglehetősen cinikus vélemény, hogy amit nem sikerült a második világháború során katonai eszközökkel biztosítani — nevezetesen Délkelet-Ázsia birtoklását —, az a háború befejezése után egy negyed századdal gazdasági eszközökkel elérhetővé vált.

A számok bizonyítják, hogy ebben van némi realitás. Japán kereskedelmének több mint 30%-át (12 milliárd dollár értékben) a világnak ezzel a részével bonyolítja le. Sőt, részese a délkelet-ázsiai országok kereskedelmében állandóan növekszik, gyorsabban, mint az érintett országok egymás közötti gazdasági kapcsolatai. Japán vásárlóereje ugyanis jóval meghaladja a térség bármelyik országának pénzügyi teljesítőképességét és mint nyersanyagszegény ország, Délkelet-Ázsia nyersanyagkincseinek növekvő hánvadát képes átvenni. Ráadásul: ha nyersanyagigényüket hosszú távra biztosítva látják, a japán cégek nagy előzetes költséget mutatnak az áruk megállításánál. (Ez év elején japán vállalatok gyorsan beleegyeztek az indonéz kőolaj árának 50%-os felemelésében, miután az indonéz fél hajlandó volt hosszú lejáratú szállítási szerződést kötni.) Másik oldalról viszont az exporttól erősen függő japán gazdaság áruinak számára a térség nagyszerű piac. A városok tele vannak japán hirdetésekkel, az utcák japán autókkal és a szállodai személyzet is egyre több helyen beszél japánul (A „felkelő nap országából” múlt évben közel 300 000 turista látogatta meg Ázsiát.)

Délkelet-Ázsia említett országai azonban egyre kevésbé elég-

szenek meg azzal, hogy Japán olyan mennyiségben vesz át vasércet, szerszámfát, olajat és Hongkong esetében ruházati cikket, hogy jelentős exportcikkek elhelyezési problémája hosszú időre megoldottnak tekinthető. Az utóbbi években egyre erősebb a térség államainak követelése, hogy Japán maga is vegyen részt a nyersanyagtermelés fejlesztésében, és ezzel természetesen saját szükségleteinek biztosításában. Így indult meg — meglehetősen későn — a japán tőkeoffenzíva, melynek eredményeképpen a közvetlen japán beruházások Délkelet-Ázsiában múlt évben már 360 millió dollárt tettek ki. (A célpont nemcsak a nyersanyagkitermelés. A japán színvonalhoz mérve ma már olcsó munkaerő miatt például a Nissan Motor autógyáraként, a Hitachi pedig elektronikai berendezéseket gyártó üzemeket telepített, textilüzemek létesülnek japán segítséggel Thaiföldön és Indonéziában stb.)

Az „új függőség” természetesen — a gazdasági előnyök elismerése mellett — némi nyugtalanságot is keltett a délkelet-ázsiai térség vezető köreiből. Egy kissé ennek is tudható be, hogy az érdekelt kormányok egyre nagyobb súlyt fektetnek a regionális együttműködés fejlesztésére, az övezeten belüli kereskedelem ösztönzésére.

Ennek a törekvésnek az egyik eredménye a Délkelet-ázsiai Nemzetek Egyesülése (ASEAN), mely Indonéziát, Malaysiát, Thaiföldet, Szingapúrt, valamint a Fülöp-szigeteket tömöríti. E szervezet eddig nem tudott látványos eredményt felmutatni, sőt az egyes országok koncepciói is eltérnek, szerepét illetően. Gazdasági szempontból szemlélve elsősorban a térség államainak tökeszegénysége, egymással versenyző gazdasági struktúrája okoz problémát.

Új egyezmények

Új jelenség, hogy Délkelet-Ázsiának az indokínai háború által nem közvetlenül érintett államai a hatvanas évek második felétől fokozódó intenzitással keresnek kapcsolatokat a szocialista országokkal. A Maláj Föderáció 1967 áprilisában kereskedelmi egyezményt kötött a Szovjetunióval, majd több más szocialista országgal is és 1969 tavaszán Kuala Lumpur Patolicsev szovjet külkereskedelmi miniszter látogatását fogadta. Szingapúr 1966-tól kezdve kötött egyezményeket a szocialista országokkal. A Fülöp-szigetek esetében a kapcsolatok még nem lényegesek, bár a szigetország külügyminisztere szerint „kormányja a legkomolyabban tanulmányozza annak a lehetőségét, hogy gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokat építsen ki a kelet-európai országokkal”.

Az említett lépések értékét persze nem szabad túlbecsülni. A kapcsolatok szorosabbá válásának jelenleg még sokszor akadályát egymás piacainak nem kellő ismerete, a nagy földrajzi távolság és az eltérő kereskedelmi szokások.

Délkelet-Ázsia e területeinek kilátásait nehéz megjósolni. Valószínű, hogy a tradicionális gazdasági függőség megszüntetése sokkal nehezebben megy, mint a — néhol csak formális — politikai függetlenség elnyerése. De az bizonyos, hogy a térség gazdasági súlya a világ kereskedelmében egyre jelentősebbé válik.

GONDA GYÖRGY
—LÓRINCZE PÉTER

A nyolcvanadik életéhez közeledik, fiatalosan, frissen, jókedvűen mozog és beszél: Gellért Hugót, a New Yorkban élő, világszerte jól ismert festőt és grafikusot új munkája foglalkoztatja.

— A Hillcrest High School a megrendelő. Ez a városi iskola olyan kerületben van, Jamaicában, Queensben, ahol a New York-i társadalmi változások a legjobban érződnek. Valamikor ez a városrész fehér középosztálybeli emberek otthona volt, ma a lakosság nagy része fekete bőrű vagy portoricói. Mozaikat készítik az iskola számára nagyméretű, egész folyosófalat betöltő mozaikot — fekete és fehér márvány az anyaga. Fekete és fehér a témája is — a fehér-fekete megértés harcosságait ábrázolom nagyméretű, összefoglaló jellegű nagy falikép formájában. Egymás mellett néz majd itt a látogatóra Frederick Douglas, Harriet Tubman, George Washington-Carver, dr. DuBois professzor, Paul Robeson, Langston Hughes és Martin Luther King. A fekete géniuszok mellett ott lesz John Brown, a portoricói Eugenio Maria de Hostos, Thoreau, Walt Withman, Albert Einstein, Eleanor Roosevelt és J. F. Kennedy arca. Egy-egy fej tíz láb magas lesz: egymás mögül pillantanak majd rá a látogatóra... Az anyag, képzelje csak, a legszebb belga fekete márvány és a legjobb minőségű fehér carrarai márvány...

„Most éppen nem...”

Külön történet, hogy a hetvenes évek Amerikájában egy városi iskola falán mennyi küzdelem, nehézség után kerül egy ilyen, a feketék és fehérek közötti megértést jelképező mozaik.

— Egyáltalán nem volt könnyű utam, amíg hozzákezdhettem a valószínűleg szeptemberben elkészülő mozaik terveinek megvalósításához. Amikor először került városi bizottság elé a fekete-fehér mozaik terve, néhány pillanat alatt visszautasították. Kértem, hogy legalább nézzék meg az elkészült rajzokat. „Nem, nem, nem a maga művészi képességeiben kételkedünk, biztosan gyönyörű dolog az, amit elképzelt, de hát nem erről van szó. Mi most éppen nem akarunk ilyenfajta munkát” — mondták.

Csak hogy én makacs ember vagyok, hiszek abban, hogy magyar művészek az Egyesült Államokban egyik feladata éppen az, hogy mindent megtegyenek a feketék és fehérek megértéséért. Így hát addig erőszakoskodtam, amíg másodszer is városi bizottság elé került a tervem. Ekkor is elutasították. Ekkor is világos volt: nem akarnak az emberek közötti megértés szellemét kifejező mozaik-képet az egyre inkább fekete városnegyed iskolájába.

— A szakszervezethez fordultam — ahhoz a szakszervezethez, amelynek egyik megalakítója vagyok —, én szerveztem meg annak idején az United Scenic Artist Union úgynevezett Mural Artist szekcióját, bizony még 35 esztendővel ezelőtt — és a szakszervezettel együtt levelet írtunk ez ügyben Lindsay polgármesternek. Valami történet, mert néhány nappal később új városi tanácsost nevezett ki a polgármester, ráadásul egy fekete fiatalembert, művészembert, akit mint fiatal festőt én is támogattam pár évvel ezelőtt. Most már, harmadszorra, elfogadták a márványmozaik ter-

vét; már az iskolában dolgozom rajta.

A már említett Hungarians in America című személylexikonban nem szerepel Gellért Hugó neve; igazolván, hogy ez a kiadvány nem szívesen veszi fel a névsorba a haladó magyar-amerikaiakat. Az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent Művészeti Lexikonban is csak nyolc rövid sor beszél róla („Gellért Hugó Bp., 1892. máj. 3. — festő és grafikus. Fiatalon kivándorolt az USA-ba, művészeti tanulmányait New Yorkban végezte. Egy ideig kubista szemléletű portrékat festett, majd főként mint politikai karikaturista

GELLÉRT HUGÓ LATOGATASA BUDAPESTEN, MIKUS SANDOR MUTERMEBEN
Levelet írtunk Lindsay polgármesternek

vált ismertté. A munkásmozgalmat világszerte ismert grafikus. 1955-ben, 1965-ben Bpsten járt és kiállítást rendezett műveiből.” — pedig a művész pályája, tevékenysége jóval többet érdemelne. A két világháború között a haladó magyarság minden mozgalmának vezető egyénisége, a haladó művészek minden megmozdulásának egyik szervezője volt. S ő volt az, aki az első New York-i világi kiállítás idején, még a második világháború előtt, a National Association of Mural Painters tagjaként, a világi kiállítás egyik művészeti vezetőjeként azt javasolta, hogy festők, szobrászok, grafikusok együttesen lépjenek be a munkások szakszervezeteibe, mert „csak a munkásokkal együtt lehet előrelépni a művészi szabadságért”. A második világháború idején az antifasiszta, haladó magyar sajtóban, kiadványokban, az ő harcos karikatúrái is segítettek erősíteni a szabad Magyarországi küzdők politikai öntudatát — s a harcos művész ebben az időben társai anyagi követeléseikért folytatott harcokat is vezetett a szakszervezetben.

A művész pályája

— A háború után egy ideig Ausztráliában dolgoztam, három és fél esztendőt töltöttem ott, aztán újra Amerikában kezdtem a régi munkához: festettem, mozaikokat készítettem. Sok-sok évvel ezelőtt, még Roosevelt idején, hoztak egy rendelkezést, hogy minden új épületnél a költségvetés fél-egy

Magyarok Amerikában

Egy mozaik története

Beszélgetés Gellért Hugóval

Kultúra és „kultúra”

hogy minő egyveleget adtak a négy-nyolc dolláros jegyekért, ha arra gondolunk, hogy egy disszidens Bolsoj Balett-beli táncművész, egy ismeretlen nevű dél-koreai meg egy izraeli énekművész mellett Barankovics István és Kovács Imre, hazájukat elhagyott egykori magyarokat, Faludi György egykori magyar költőt reklámozták elsősorban...

(Az egyik Kaliforniában megjelenő magyar lap mellékleteként jelenik meg a „Napnyugat” című négyoldalas irodalmi újság. Májusi számában egy Erwin A. Grant nevet használó szerző ír egy — Magyarországon játszódó — szovjetellenes novellát, nagy cikk ismerteti Márai Sándor új könyvét, szép vers emlékezik meg (szerzője Kannás Alajos) Beregi Oszkarról és szinte főcíkként az egykori Pódium-kabaré történetének cikksorozatából éppen a Kabos Gyuláról szóló van soron...)

Lovagok koktélpartija

Ami a magyar kultúra lehetőségeit illeti, az egyik — jobboldali — magyar lap egy vita kapcsán állapított meg nemrég, hogy magyar könyv kiadása, magyar kultúra terjesztése, magyar színielőadások rendezése egyre reménytelenebbé válik az Egyesült Államokban. „... egy egyszerű kis 112 oldalas verseskötet előállítására ezer példányban is majdnem 2500 dollárba kerül. Hónapokig tart, amíg a kocsiházban elkényelmesedett magyar végre könyvre is áldoz...” Régi közmondás, hogy a „magyar könyvet nem veszik, hanem eladják...” — írja a lap.

Vagy talán kultúrának tekinthető, magyar kultúrának az, amiről az egyik amerikai magyar lapból értesülünk? Íme, szó szerint a kis hírcske: „A Magyar Máltai Lovagok Észak-amerikai Delegációja lovaggá avatta Petrik Jenőt, a Chase Manhattan világbank Dél-, illetve Közép-amerikai operációinak vezetőjét. A máltaiak legutóbb Washingtonban táncos koktélpartit rendeztek nőrszkepcző alapjuk javára. A többi között ott voltak a partyn: gróf Teleki Géza egyetemi tanár, volt kultuszminiszter, Grosschmid Géza egyetemi tanár Pittsburghból, Györky Józsefné, örgróf Pallavicini Károly, a delegáció elnöke, báró Shell Péterék, gróf Berchtold Lászlóék, Quandt Richárd, a Magyar Nemzeti Bank volt elnöke, Perczel Tamás Kanadából, Kovács Ödönék és Haám Tibor volt főispán, az American Hungarian Cultural Center elnöke.”

GÁRDOS MIKLÓS

százalékát képzőművészeti díszítésre kell fordítani. Sokáig senki sem törődött ennek a rendelkezésnek a végrehajtásával, most a szakszervezet segítségével azért küzdünk, hogy ez a rendelet újra életbe lépjen. Így került sor egyébként a Hillcrest High School mozaikjainak elkészítésére is — mondja Gellért Hugó. S ha még Gellért Hugó pályájának rajzához hozzátesszük azt, hogy ma is minden haladó magyar szervezet leg-egilisebb vezetői közé tartozik, az egyetlen haladó magyar nyelvű amerikai lap, az Amerikai Magyar Szó szerkesztő-tanácsának tagja, kimondható: sok-sok fiatalembert megszégyenítő energia, politikai öntudat és bátorság él az idős művészen.

„Szakíts helyettem”

Keserű igazság, de igazság, hogy — néhány kiemelkedő kivételtől eltekintve —, bizony a magyar kultúra az USA-ban legtöbbször csak másod- vagy harmadrangú produkciókban jelentkezik. Nemrég Los Angelesben a Wilshire Ebbel színházban mint „legnagyobb magyar kulturális eseményt” hirdették Bókay János „Szakíts helyettem” című lepkesúlyú vígjátékának bemutatóját; s 1971 márciusában a New York-i Fészek Klub a Hunter College nagy színháztermében „az amerikai magyar életben még soha nem látott nagyszabású” eseményt hirdetett, amelynek ugyan programját nem, csak fellépőinek névsorát közzölték a plakáton. Elképzelhető,

Autóverseny

USA — Japán — Nyugat-Európa

Új érdekszövetségek alakulóban

„A 70-es években Nyugat-Európa a nemzetközi gépkocsigyártás súlypontjává válik és ez az évtized az európai autógyártók évtizede lesz” — jóslta a közelmúltban a tekintélyes londoni Economist. Ezt a kijelentést az amerikai autóipar fellegrábjában, Detroitban „beképzeltnek”, Japánban pedig nevelésnek tarthatják. Mégis: a nyugat-európai autóipar óriásai biztosra veszik, hogy 1980-ban már csaknem 14 millió autót fognak gyártani — 46 százalékkal többet, mint 1969-ben.

Méreték és árak

A kiskocsik világszerte rohamos gyorsasággal terjednek, ugyanis már a mai „gépkocsisűrűség” mellett a parkolási és úthálózati (nem beszélve a gépkocsik állandó emelkedéséről) problémák szinte önmaguk kényszerítik a vevőket, hogy olcsóbb, mozgékonyabb, kisebb helyet elfoglaló autót vásároljanak.

A jövőben a gépkocsiméreték további csökkenése várható, nemcsak azért, mert a piac növekedését előidéző fejletlenebb tőkésországokban elsősorban az olcsóbb személyautókat tudják megvásárolni, hanem azért is, mert a fejlett tőkésországokban fokozódik a kereslet a második kocsira iránt és ez rendszerint kisebb autót jelent. Nyugat-Európa a kisautók tekintetében jóval megelőzte az Egyesült Államokat és a forgalmi adatok tanúsága szerint az európai autótutakon futó gépkocsiknak több mint a fele kisautó. Amerika, illetve az amerikai autógyártás e téren későn ébredt. Az amerikai autót vásárlók is mindinkább kiskocsikat keresnek az autósalonokban. (Az Automotive News című amerikai magazin statisztikája szerint a tradicionális nagyméretű autók — Lincoln, Oldsmobile, Buick, Plymouth — eladása nagymértékben csökken: 1964-ben az Amerikában eladott autók 54 százalékát még a fenti nagykocsik tették ki, ma már ez az arány csak 39 százalék.) Az évi 9 millió gépkocsit előállító mammutiparág azonban a kereslet megjelenésekor nem gyártott elfogadható árú és kivitelű kisautókat, az igényeket tehát importból kellett kielégíteni.

Így történhetett meg, hogy a világ első számú autóiipari hatalma 1,9 millió autót — az összeladásnak csaknem egyötödét — volt kénytelen az országba behozni. Az amerikai piacon egyik napról a másikra megjelentek a Volkswagen, a japán Toyota és a British Leyland üzletemberei és nem sokkal ezután megindult az ex-

JAPAN AUTOHIRDETÉS AMERIKAI LAPBAN
A brit autóipar megérett a korszerűsítésre

portgépkocsik áradata. (Az USA-ba irányuló autóexportot kedvezőbbé teszi, hogy a vámtétel mindössze 4,5 százalék, jövőre pedig ez is 3 százalékra csökken.) Az egész amerikai autóimport felét a Volkswagen autók alkotják, a Toyota közel 30, míg a British Leyland 5,6, a Volvo 3,6, a Fiat pedig 3 százalékkal részesedik.

Komoly problémát jelent az autóiipari szakemberek, üzletemberek, de elsősorban a vásárlók számára az egész világon — különösen az USA-ban — az árak emelkedése. A balesetek számának nagymérvű növekedése és a levegő tisztaságának óvására hozott rendelkezések szükségessé teszik, hogy néhány éven belül újfajta biztonsági és szűrőberendezésekkel felszerelve hozzák a forgalomba az autókat. Egyes becslések szerint a következő 3—4 évben az amerikai autóiipar 30 százalékos áremelkedés várható. Ez évben az áremelkedés mértéke 6 százalékos lesz, ami a számok nyelvére lefordítva átlagosan 206 dollárt jelent.

A személygépkocsi árnövekedését még több tényező is befolyásolja: így például a növekvő infláció, a munkások által kiharcolt béremelések és nem utolsósorban az emelkedő nyersanyagárak. Leonard Woodcock, az amerikai autómunkások szervezetének (UAW) elnöke felhívta a figyelmet: abban az esetben, ha megvalósul a hét japán autóiipari szakszervezet tervezett összeolvadása — romlani fog a japán autók versenyképessége. Ugyanis az egyetemes szakszervezet harcot fog in-

dítani a magasabb bérekért és a szociális juttatások kiterjesztéséért — ez pedig a japán gépkocsik önköltségének növekedését eredményezi.

A nagy amerikai autógyárak egyelőre igen elégedettek, ez év első néhány hónapjának eladásával — a GM közölte, hogy az első negyedévben 2,2 millió személy- és tehergépkocsit értékesített, 38 százalékkal többet, mint tavaly ilyenkor — és remélik, hogy sikerül valamelyest visszaszorítani az autóimportot.

Nyugat-Európában a legtöbb tőkésországban a piac már közel

ba hozott autók 14 százaléka, ez évben pedig — a jelek szerint — már 21 százalék származik importból. Davies, a Heath-kormány kereskedelmi és iparügyi minisztere néhány héttel ezelőtt bejelentette, hogy a kabinet a külföldi gépkocsikra kivetett 13 százalékos vám eltörlésének lehetőségét tanulmányozza.

A vámtétel eltörlése azt jelentené, hogy a hazainál most valamivel drágább importautók olcsóbbak lesznek a hazai gyártmányúaknál, és így az import további növekedésével lehet számolni. Az így előálló importnövekedést viszont csak jobb, új tulajdonságú konstrukciókkal ellensúlyozhatja a brit autóipar, amely már sok szempontból megérett a korszerűsítésre.

Az NSZK-ban a Volkswagen konzern tiszta nyeresége az utóbbi időben az emelkedő forgalom ellenére csökkent. A cég továbbra is a világ legnagyobb autóexportőre.

Olaszországban Agnelli, a Fiat elnökének évi jelentése szerint az 1970-es eladások értéke 2,7 milliárd dollár volt, 20 százalékkal több, mint 1969-ben és a tröszt több mint másfél millió autót exportált. A cég profitkilátásai — Agnelli szerint — nem a legjobbak, ugyanis a munkásság követeléseinek eredményeként a bérek 48 százalékkal emelkedtek.

Zöld fény Tokióban

A jelenlegi helyzetben tehát mind az USA, mind Nyugat-Európa autóiiparának megvannak a maguk speciális problémái. Mindenesetre Nyugat-Európa egy vonatkozásban előnyben van az USA-val szemben: saját piacán egyelőre nem kell tartania a japán konkurenciától. Bár a japánok már megkezdtek a nyugat-európai piac „megdolgozását”, autóiknak erre a területre még nem sikerült igazán betörniük. (A statisztikák szerint a Nyugat-Európában futó minden ezer autók közül csak tíz készült Japánban.)

Az Egyesült Államok autóiipara azonban nem nézi tétlenül a japán behatolást saját piacára. A Ford a Nissan Motorral és a Toyota Kogóval kötött megállapodást, mely szerint a japánokkal együtt harmadik országban közös értékesítő szervezetet, irodákat hoznak létre, hogy a részt vevő trösztök ezzel is növeljék hazai és nemzetközi versenyképességüket.

Április elején a japán kormány — a második világháború befejezése óta először — zöld jelzést adott a behatolni kívánó külföldi tőke számára. Am a most kiadott rendelet szerint is külföldi cég Japánban eszközölt közös beruházásban maximum 50 százalékkal részesedhet. A kormányrendelet értelmében a Chrysler és Mitsubishi megállapodást kötött, miszerint az amerikai óriás 35 százalékos részesedést vállal a Mitsubishi tőkeállományából. A két cég kooperációja eredményeként már meg is jelent a piacon a közösen konstruált és gyártott Dodge Colt autók.

A nyugati autóiiparban az elkövetkező években további, egyre adózabb konkurrenciaharc, taktikázás, új érdekszövetségek kialakulása várható. Az Európa—Amerika verseny ezen a téren is folytatódni fog, de most már egyik fél sem hagyhatja figyelmen kívül a verseny harmadik, új résztvevőjét, a dinamikus fejlődő japán autóiipart.

GONDA GYÖRGY
—LÖRINCZE PÉTER

„Húzzon feljebb és forduljon balra” — utasította Kuma százados vele géppárban repülő növendékét, amikor észrevette, hogy hátulról egy Boeing utasszállító gép közeledik. Joshioni Ichikawa őrmester pedig egy balfordulóval pontosan az utasszállító elé kormányozza F-86 Sabre vadászgépet. A parancs későn jött. „Mire a Boeinget észrevettem és fel akartam húzni a gépet, már késő volt. Elkerülhetetlen volt az összeütközés. Ekkor katapultáltam” — vallotta később a rendőrségen Ichikawa.

A 0,85 Mach sebességgel, nyílegyenesen repülő Boeing pilótái már semmit sem tehettek, hogy elkerüljék az összeütközést a váratlanul eléjük került, s immár gazdátlan vadászgéppel, amelynek sebessége a katasztrófa előtti pilanatokban 0,72 Mach volt. „Vész-hívás! Itt az All Nippon... elveszítjük az ellenőrzést...” — az utolsó szavaknál a repülésirányító torony magnetofonjának tanúsága szerint hisztérikus jakkiáltásba csapott át a Boeing-pilóta hangja. Kuma százados, aki kétszáz méterrel lejjebb repült, „egy hatalmas füstfelhőt és a föld felé zuhanó, égő roncsokat” látott. A japán légvédelmi rendszer közeli harcálláspontján pedig dermedten figyelték a lokátorernyőt, amelyen egybeolvadt a Boeing és a Sabre gép helyzetét jelző két fénypont. Majd eltűntek a képernyőről...

Ichikawa őrmester komolyabb sérülések nélkül úszta meg a katapultálást, s ejtőernyőjével simán földet ért. A Sapporóból Tokióba tartó Boeing-727-es gép 155 japán utasa és hétfőnyi személyzete közül senki nem élte túl a katasztrófát. Az áldozatok számát tekintve a légiközlekedés eddigi legsúlyosabb szerencsétlensége történt a japán belső útvonalait kiszolgáló All Nippon Airways gépeivel. Eddig az 1969-ben történt venezuelai szerencsétlenség állt a szomorú lista élén: a venezuelai légitársaság DC-9 típusú gépe 87 utassal zuhant rá egy falura, ahol a robbanás 74 lakost ölt meg.

Japán közvéleményét annál is inkább felháborította a július 30-án történt Boeing-katasztrófa, mivel ez egy hónapon belül már a második súlyos légiszerencsétlenség volt. Néhány héttel korábban Hokkaido szigetén zuhant le, bár egészen más okból, egy japán utasszállító gép, 68 ember halálát okozva. A sajtó, az ellenzéki pártok és a közvélemény a kormányt, illetve a hadsereget teszik felelőssé a történetekért, s az ország légtérében uralkodó aggasztó állapotokért.

A japán légierő repülési szabályzatát 17 évvel ezelőtt dolgozták ki, s azóta keveset változtattak rajta. Időközben annál többet változtak a légiforgalom viszonyai: a rendkívül gyors ütemben fejlődő polgári légiközlekedés már régóta szükségessé tett bizonyos közlekedési reformokat. Csak az elmúlt öt esztendőben évi átlagban 35 százalékkal növekedett az utasforgalom.

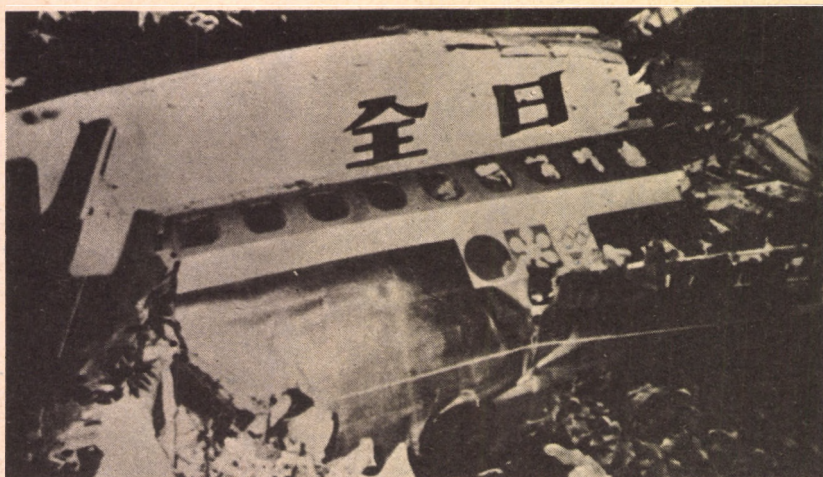
Ahogy ilyenkor lenni szokott, a katasztrófa után mindenki pontosan tisztában van a japán légiközlekedés problémáival, minden lapkommentátor és politikus ismeri a megoldás lehetőségeit és mindenki azonnali intézkedéseket sürget. Teljes az egyetértés abban is, hogy a katasztrófát el lehetett volna kerülni az elemi biztonsági rendszabályok betartásával — például azzal, hogy Ichikawa őrmester repülőképzését nem a polgári forgalom számára kijelölt és egyébként is zsúfolt légifolyosóban végzik. E vétkes gondatlanságon túl az okozta a szerencsétlenséget, hogy Japánnak — más országok-

tól eltérően — háromféle repülésirányító és -ellenőrző rendszere van, amelyek lényegében egymástól függetlenül működnek. Az első rendszert a C.A.B. (Polgári Repülésügyi Hivatal, a szállítási minisztérium keretében) működteti; ez egyébként a legszegényesebb, s a polgári forgalmat irányítja. A másik irányító-ellenőrző rendszert a japán légierő tartja fenn, ez ellenőrzi valamennyi japán katonai repülőgép mozgását. A harmadik rendszer az országban állomásozó amerikai csapatok légierejét szolgálja ki, saját támaszpontjain. Ez a hármas megosztás még akkor is veszélyes lehet, ha egyéb-

Légiközlekedés

Túlzsúfolt egek

Japán: a legsúlyosabb katasztrófa Zűrzavar a repülésirányításban

A JAPAN BOEING 727 RONCSAI

A legsúlyosabb katasztrófa a légiközlekedés történetében

ként szoros együttműködés lenne közöttük. Mint a szállítási minisztérium szívvivője a katasztrófa után kijelentette, többször is felszólították a légierőt az együttműködésre — sikertelenül. A légierő vezetői arra sem voltak hajlandók, hogy megtiltsák gépeik repülését a polgári légifolyosók közelében, a rutinszerű gyakorlórepülésekről pedig „biztonsági okokra” hivatkozva nem tájékoztatták a Polgári Repülésügyi Hivatalt. A hiányzó együttműködés tipikus példáját szolgáltatta a Boeing-katasztrófa. Az utasszállító gép műszereire hagyatkozva, egyenesen, pontosan a kijelölt útvonalon repült, míg a két manőverező vadászpilóta csak vizuális megfigyelés alapján tájékozódott: van-e a közelben más repülőgép. Így történhetett, hogy túl későn vették észre a hátulról érkező, a náluk gyorsabban haladó Boeingt.

„Ez a katasztrófa bármikor bekövetkezhetett volna” — jelentette ki Tokióban egy repülési szakértő. — Tiszta szerencse, hogy eddig jól mentek a dolgok.” A polgári gépektől túlzsúfolt légtérben saját szemmértékük alapján navigáló katonai pilóták korábban is számos veszélyhelyzetet okoztak. Évről évre növekvő számban re-

gisztrálták a polgári hatóságok az úgynevezett „veszélyes megközelítéseket”, amelyeknél a katonai gépek manőverei súlyosan veszélyeztették a polgári forgalom biztonságát. A hivatalos lista 1967-ben 12 esetet jelezett fel, 1968-ban 27-et, 1969-ben 18-at, tavaly pedig 28-at. Mint a vezető japán napilap, az Asahi Shimbun megjegyzi, valójában fantasztikus számú veszélyes megközelítés történt s a hivatalos adat legalább a tízszeresére ugrana, ha számításba vennék azokat a balesetveszélyes helyzeteket, amelyeket a polgári gépek pilótái nem is jelentettek — talán mert megszokták már, hogy állandóan vadászgépek röpködnek körülöttük.

A támadások ösztüzébe került kormány — a reflex-szerű bűnbakkijelölésen túl — érdemben csak annyit tehetett az újabb katasztrófák elkerülésére, hogy meghatározatlan időre felfüggesztette a katonai gépek repüléseit a japán szárazföld felett. Tényleges és végleges megoldást azonban nehéz lesz találni, bár a japán sajtó szerint kézenfekvő, hogy egyesíteni kell a háromféle repülésirányító rendszert. Mivel a légierő 24 lokátorállomást üzemeltet, s ezek az ország egész területét fedik, a

polgári repülésirányító rendszernek pedig csak két lokátor-állomása van, a legegyszerűbb lenne, ha a katonai szerveket bíznák meg a polgári légiforgalom ellenőrzésével is. Ennél népszerűtlenebb döntést azonban napjainkban el sem lehetne képzelni Japánban, miután a katasztrófa következményeként a mélypontra süllyedt a hadsereg egyébként sem túl nagy népszerűsége.

S ezen a ponton keverednek a szerencsétlenség rezgéseibe politikai motívumok is. Szato miniszterelnök közvetlenül a szerencsétlenség után feláldozta a közfelháborodás oltárán hadügyminiszterét — aki egyébként alig egy hónappal ezelőtt lépett be a kormányba —, illetve a légierő vezérkari főnökét. (Azonnal letartóztatták Ichikawa őrmestert, Kuma századost, továbbá egy alezredest, feltehetően Ichikawaék támaszpontjának repülésvezetőjét.) Ezek az intézkedések azonban aligha fogják kielégíteni az ellenzéki pártokat, amelyek a parlamentben már a légiforgalomtól távolos kérdéseket, többek között a hadsereg feletti politikai ellenőrzés megszigorítását is felvetették. Katonai körökben már attól tartanak, hogy az ellenzék és a közvélemény hadsereg elleni érzelmei és kritikája nyomán esetleg az 1972—1977-ig tartó fegyverkezési program költségvetési előirányzatait is megkurtíthatják. Ezek a kombinációk azonban már a japán belpolitika szférájába tartoznak.

Ami a Boeing-katasztrófa technikai tanulságait illeti, a londoni Times ilyen következtetést vont le: bár Angliában még nem fordult elő hasonló szerencsétlenség, hasznos lenne, ha a légiforgalom illetékesei többet törődnek a repülőgépek menet közbeni biztonságának kérdésével. Az eddigi erőfeszítések ugyanis elsősorban a biztonságos le- és felszállás technikai feltételeinek megteremtésére irányultak. Egyre sürgetőbbé válik azonban a repülés közbeni biztonság növelése: tavaly világszerte 300 millió utast szállítottak a légiforgalmi társaságok — az ég nemcsak Japánban túlzsúfolt.

DIPLOMÁCIA

1945 március második felében már német részről is tisztában voltak azzal, hogy a háborút elveszítették, de azon spekuláltak, hogy utolsó kísérletként éket vernek a szövetségesek közé. A német vezérkar egy része szeretete volna elérni, hogy valamiféle együttműködés alakuljon ki az angolszász és a náci fegyveres erők között — a Szovjetunióval szemben.

Ezért a szovjet vezetés érthető gyanúval vette tudomásul a hírt, hogy az angol Alexander tábornagy Bernben találkozik fog Kesselring német tábornaggal az Olaszországban harcoló német csapatok fegyverletételének a megtárgyalására. Szovjet részről ugyanis nem zárták ki annak lehetőségét, hogy Berlin ismételt kísérletet tesz egy német—angolszász különbke meg-

teremtésére, aminek eredményeként a nyugati fronton harcoló német egységeket a keleti frontra irányíthatnák a Szovjet Hadsereg ellen.

Washington ezt a szovjet feltevést megtudva, diplomáciai úton azonnal cáfolta Moszkvában, ahol azonban a kételyek azonnal nem oszlottak el. Rooseveltnél különösen az a körülmény irritálta, hogy a legfelső szovjet vezetés is kételkedett. Ezért személyes üzenettel fordult Sztálinhoz, melyben biztosította az Egyesült Államok őszinte szövetségi hűségéről és kérte, hogy fogadja el szavait. Válaszában Sztálin azt írta, hogy sohasem kételkedett az amerikai elnök tisztességében.

Április 11-én Roosevelt köszönetét nyilvánította Sztálin válaszáért.

Rippon, aki Nagy-Britannia kormányának megbízásából a közös piaci tárgyalásokai vezeti, maga elé terítette a nagy dossziét — s a parlament zöld bőrrrel bevont, egymással farkasszemet néző padosrai között megkezdődött a csata: megfelelőek-e a Hatok által kínált feltételek Anglia „európai ugrásához”. Ugrásról lévén szó, a vita is erősen hasonlított egy baletthez: szinte másodpercenként tucat számra ugrottak fel helyeikről a képviselők, arccal a Speaker felé fordulva, hogy annak figyelmét magukra vonva, módot kapjanak a kérdések feltevésére. Rippon mögött Heath ült, nyugodt arccal és napbarnítottan, ahogy a vitorlázás hívéhez illik. Némán hallgatta a mindkét oldalról záporozó kérdéseket. Ezek a csatlakozás híveinek minden erőfeszítései ellenére is elárulták, hogy a képviselők viselkedésére jelenleg még ránehezedik a közvélemény nyomása: a közhangulat, amely négy esztendővel ezelőttig támogatni látszott a brit politika sokak által történelminek nevezett európai fordulatát — most élesen és elkeseredetten tiltakozik a belépés ellen.

„Mi lesz a királynővel?”

Az okok nagyon sokrétűek. London legelőkelőbb negyedében, egy műkincsekkel megrakott fogadószobában a Labour párt egyik vezető pénzügyi szakértője, a belépés feltétlen híve, összébbhúzta derekán a selyempizsama zsinórját és így szólt: „Az emberek jó része egyszerűen nem érti, hogy miről van szó. Elmegyek a választóim közé és az asszonyok szemrehányóan kérdezik tőlem: Hát mi lesz a drága királynővel, ha belépünk?” Edinburg őszi várának tövében egy energikus és bővérű skót köztisztviselő izgatottan pattant fel az íróasztal mellől. „Mi nagylyukú hálókkal halászunk, hogy a kis halak kicsúszhassanak. A franciák és a németek könyörtelenül sűrű hálójával dolgoznak. Ide fognak jönni és sivataggá teszik a parti vizeket.”

Ugyancsak Edinburgban, a Scotsman című patinás (és a belépést támogató) lap szerkesztőségében az „európai ügyek szakértője” rábökött egy cikkre: mozgalom indult, hogy a belépés esetén Skócia külön parlamentet kapjon.

Dover városi tanácsa nyugtalanságát fejezte ki: ha Anglia tagja lesz a Közös Piacnak, akkor megépítik a La Manche alatti alagutat és megnövekszik a munkanélküliség a dokkokban. Az angol televízió riporterei középkori hölgyeket szólítottak meg az utcán. Tíz közül nyolc az élelmiszerárak várható emelkedését panaszkolta. Egy azonban azt mondta: „Ha itt is annyit kell majd dolgozni, mint Nyugat-Európában, azt igazán nem engedhetik meg a szakszervezetek.”

Paisley lelkes az észak-írországi protestánsok ultra vezetője „pá-pista összeesküvésnek” nevezte a Közös Piac tervét. S az egyik beszállítópartner, egy tekintélyes konzervatív lap európai ügyekkel foglalkozó szakértője, frissen vizsátatván Luxemburgból — a legnagyobb komolysággal magyarázta a bifszték felett: milyen rendkívüli szerepe van a nyugat-európai katolicizmusnak a Közös Piac politikájának formálásában.

A krónikást, aki ezekben a — nyugodtan mondhatjuk — történelmi hetekben Angliába látogat, szinte percenként érik az ilyen impressziók. Minden réteg, minden, mégoly szűk érdekcsoport felhoz valamilyen indokot az idegenkedésre. Azok, akik a politikai

HEATH — SÖRREL
Mint a vitorlázás hívéhez illik

és gazdasági hatalomhoz közel állnak és többségükben (pártkülönbségre való tekintet nélkül) a közös piaci csatlakozás energikus hívei, azt mondják: a számtalan érv mögött az újtól és idegentől való aggodalom, a tipikus brit izolacionalizmus fellobbanása húzódik meg. Anglia valóban „érett” ország. Történelmi megpróbáltatások sorozatán át kialakult a civilizációnak és az emberi együttélés formáinak egy igen sok szempontból vonzó és meglehetősen stabil „játékszabály-rendszere”. Ennek a megingását féltik az európai ugrástól.

A belépés más hívei élesebben fogalmaznak: szerintük Anglia „fáradt ország”, amelyet csak a dinamikusabban fejlődő Nyugat-Európához való csatlakozás rázhat fel az apátiából. Ezek szerint a Közös Piacal szembeni ellenállás mögött az akadályoktól és nehézségektől való félelem rejtőzik.

Döntés a csúcson

Akárhogyan is van, egyet lehet érteni egy Közös Piac-ügyben el nem kötelezett újságíróknak azzal a megjegyzésével, aki — széles kört írva félig telt söröspoharával a tölgyfa borítású tipikus angol kocsmában közönsége felé — így szólt: „Itt tíz ember közül hét nem akarja, hogy csatlakozzunk. De tíz ember közül nyolc tudja, hogy csatlakozni fogunk.”

Ennek a megjegyzésnek megvan az alapja. Az angol gazdaság és politika irányítói világosan látják, hogy a nemzetközi munkamegosztás fejlődése és a nagyobb világ-gazdasági egységek kialakulása objektív folyamat. 1961-ben a konzervatívok ennek a felismerésnek az alapján tették meg első lépéseiket a csatlakozás felé. S amikor 1964-ben a Munkáspárt került kormányra, Wilson tovább ment az „európai úton”. Ismét kopogtatott a Közös Piac kapuján — holott ellenzéki vezér korában ellenezte a belépést. Érdemes hát a most várható viharok és harcok küszöbén leszögezni, hogy a csatlakozási döntést az angol gazdaság, politika és államigazgatás csúcsein már hozták.

Mégpedig annak a megfontolásnak az alapján, hogy az utóbbi húsz évben egyetlen brit kormány sem tudta megállítani Anglia gazdasági lemaradásának folyamatát. Sem a toryk, sem a Labour, sem a defláció, sem a beruházások támogatása, sem az államosítások, sem a reprivatizálás nem tudta

Anglia

Öt lépcsőfok

Az „európai ugrás”
Londonból nézve
Októberi taktika
sok kockázattal

meggyógyítani az angol gazdaság sebeit.

Az angol gazdaság és politika — de mindenekelőtt a nagyipar és a monopóliumok csúcsein arra a meggyőződésre jutottak, hogy a csatlakozás 300 milliós nyugat-európai piacot nyit meg az angol ipar termékei előtt, s a várható exportfellendülés életre galvanizálja majd a bizalmatlan beruházókat — a széles vámmentes piac pedig lehetővé teszi olyan optimális nagyságú üzemek létesítését, amelyek (a néhány nagy monopóliumtól eltekintve) az eddigi szűk piaci keretek között nem váltak lehetségessé.

A City

és a nagyipar akarata

Ha a látogató nem a Westminsterbe, tehát a parlamentbe, hanem a Whitehallba, azaz a kormányhivatalok utcájába látogat, félreérthetetlen világossággal sugárzik felé a döntés. Márpedig Nagy-Britanniát egyre inkább az állandó menedzser-politikusok és egyre kevésbé a parlament döntései alapján kormányozzák. Ennek a Whitehall-gépezetnek a terméke Heath miniszterelnök is, akit 1961-ben még Macmillan bízott meg a közös piaci csatlakozás kiharcolásával, s aki az első De Gaullevétőig minden energiáját ennek a már meghozott elvi döntésnek a megvalósítására fordította. Ezek a nem lebecsülendő energiák (és a miniszterelnök mindenki által megemlíttet rendkívüli szívóssága) most a csatlakozás küszöbére juttatták — a belépés ellenfelei szerint lökték — az országot.

Az alapvető döntés mögött tehát nem egyszerűen Heath és a toryk derékhada áll — hanem a City és az angol nagyipar, amely — miután a maga gazdasági érdekeit nemzeti érdekként kezeli — életbevágónak tartja az „európai ugrás” végrehajtását.

A City támogatásának látványos jele volt, hogy „harmadik oszlopa”, Sir Henry Mance, a Lloyd's biztosítótársaság elnöke Heath után maga is Párizsba utazott. Látogatása előtt a City hierarchiájának másik két nagyságával, az Angol Bank kormányzójával és a Tőzsde elnökével (Sir Leslie O'Brien és Sir Martin Wilkinson) egyeztetette elgondolásait, majd Pompidouval és Giscard d'Estaing pénzügyminiszterrel tárgyalt — tehát nem alacsonyabb szinten, mint maga a miniszterelnök.

Ilyen körülmények között a parlamenti csatának és a körülötte kibontakozó politikai küzdelemnek

az a jelentősége, hogy sikerül-e a közvéleménynek a Westminsterre nehezítő nyomásával szemben elfogadtatni a már meghozott politikai döntést! Ez persze önmagában is hatalmas probléma és nagyon átgondolt taktikai, sőt lélektani manővereket igényel.

Heath

csatlakozási menetrendje

A kormánytaktika iránya június 17-én azzal dőlt el, hogy Heath és a kormány visszahúzódtott egy júliusi parlamenti szavazás lehetősége elől: a sorsdöntő csatát őszre halasztotta. Heath „öt lépcsőben” határozta meg a kormány csatlakozási tervét.

Először: a Luxemburgban most sikeresen befejezett tárgyalások után kiadnak egy Fehér Könyvet. Erről a parlamentben részletekbe menő vitát kezdenek a nyári szünet előtt. A vita mintegy két napig fog tartani és a kormány a Fehér Könyv „tudomásulvételét” kéri majd, anélkül, hogy a csatlakozás elvi kérdésében szavazásig vinné az ügyeket!

Másodszor: október 18-án ismét összeül a parlament: ekkor négy-öt napig tartó vita után szavazásra teszik fel a kérdést: csatlakozni vagy nem.

Harmadszor: elfogadás esetén elkezdik a csatlakozási szerződés megfogalmazását, miközben a brit delegáció még tárgyalásokat folytat Brüsszelben a részletkérdésekről.

Negyedszer: 1972 folyamán befejeződnék a csatlakozással kapcsolatos törvényhozási munkálatok, majd végül 1972 végén megtörténik a csatlakozási szerződés ratifikálása, hogy 1973. január elsején érvényessé váljék Nagy-Britannia „európai ugrása”.

Amikor a parlamentben Heath előadta ötlépcsős tervét — a parlament üléstermében egészen más volt a hangulat, mint a „Ripponcsata” idején. Elmaradtak a „szégyen” kiáltások. Halk mosoly játszott az ajkak körül. Heath és Wilson, a Labour-ellenzék vezére úgy viselkedtek, mint két XVIII. századbeli tábornok, akik közösen készítik elő egy „szép hadjárat” tervét. Vajon miért?

(Folytatjuk)

GÖMÖRI ENDRE

Konkurrens komputerek

IBM-támadás a 370-essel

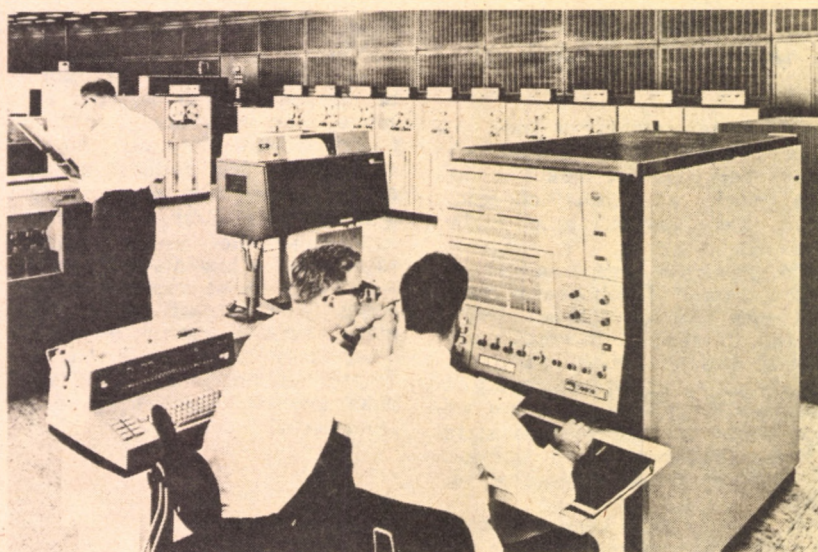
Nyugat-európai társulás

Szinte napról napra éleződik a harc a tőkés világ nagy számítógépgyárai között az árpolitikai, piaci, jogi kérdésekben. Egymást követik a szenzációs bejelentések az egyesületekről, új típusok megjelenéséről és nem utolsósorban az ipart uraló óriásról, az amerikai IBM elleni közös küzdelem alakulásáról. A komputeripart a többi ágazattól eltérő módon értékeli a statisztika, ugyanis a számítógépiparban a „piaci részesedésen” nem az évente leszállított mennyiségből való részesedést értik, hanem egy vállalat részesedését az év folyamán felállított berendezések összességéből. Miután a gyártás és az üzembe helyezés között lényeges időeltolódás van, egy-egy berendezés csak jóval később kerül be a statisztikákba, tehát adott pillanatban nem lehet pontos, átfogó képet kapni az ipar termelésének helyzetéről.

Ideges hangulat

Az ugrásszerű technikai fejlődés következtében a gyártás és az üzembe helyezés közötti időkülönbség nagymértékben befolyásolja egy-egy vállalat életképességét. A nagy átfutási idő következtében előfordulhat, hogy egy számítógép-rendszer üzembe helyezésekor már nem is olyan korszerű, nagy teljesítményű, mint a megrendelőskor volt. Ez a helyzet arra sarkallja a nagy gyárat, hogy állandóan egyre modernebb rendszereket dolgozzanak ki és dobjanak minél gyorsabban piacra. A számítógépipar a mai technikában a legtöbb kutatást és fejlesztési költséget igénylő területek egyike. Jelentősége azért is kiemelkedő, mert a technológiai haladás élvonalában haladó „csúcspárgról” van szó, s a komputerek alkalmazása nagymértékben befolyásolja más, élenjáró iparágak fejlődését is.

Nyugat-Európa komputeripara meglehetősen szétforgácsolt, kis sorozatok gyártására rendezkedett be és az IBM-hez képest viszonylag szerények a kutatásra, fejlesztésre fordított költségek. A tőkés Európa ma még nem tud versenyre kelni az amerikai óriással. Az egyre több területen jelentkező Nyugat-Európa—Amerika ellentét talán éppen a számítógépgyártás terén a legélesebb, itt folyik a legádázabb harc a „technológiai szakadék” megszüntetéséért. Már kezdenek kibontakozni egy olyan nyugat-európai komputergyártó szövetség körvonalai, amely — meg-

A 360-AS TÍPUSÚ SZÁMÍTÓGÉP

Mindenki igyekszik társat keresni

valósulása esetén — egyes piacokon nehéz helyzetbe hozhatja az IBM-et. Az összefogásra való törekvés fő oka az IBM-nek az a tavalyi bejelentése, hogy megkezdte az úgynevezett 370-es rendszer gyártását, amelynek műveleti gyorsasága és adattároló képessége többszöröse az előző, 360-as típusnak. Az új típus híre érthető izgalmat váltott ki a nyugati gazdasági körökben, hiszen a modern 370-es rendszer valószínűleg a piac slágere lesz, és a nyugat-európai piacot amúgy is 70—75 százalékban uraló IBM részesedését valószínűleg tovább fogja növelni. Az ideges hangulatot fokozta az is, hogy az amerikai General Electric és a Honeywell cég összevonta számítógépipari érdekeltségeit és így létrejött a világ második legnagyobb komputergyára. Ez egyben az IBM komoly, de még mindig amerikai konkurense.

Egyesülési tervek

Az „amerikai kihívásra” mintegy válaszként megkezdődtek a tárgyalások a nyugat-európai cégek között. Különböző kombinációk, egyesülési tervek láttak napvilágot, de a szenzációs bejelentés még késik, sőt Nyugat-Európán belül is éleződik a piaci verseny. Az NSZK-ban a Siemens és az AEG Telefunken folytat tárgyalásokat számítógépek gyártásának koordinálásáról; a holland Philips tízéves előkészítő munka után megkezdte a komputerek gyártását; az olasz Olivetti már tárgyal a Philipszel az együttműködés kérdéséről. A fran-

cia CII (Compagnie Internationale pour l'Informatique) és az angol ICL (International Computer Limited) tapogatózó megbeszéléseket folytat a kooperáció lehetőségeiről. Ez utóbbi két cég együttműködése bonyolult helyzetet teremthet, ugyanis a CII korábban már megegyeztetést kötött az amerikai Control Data Corporationnal technológiai és kutatási információcserére kérdésében, az ICL-nek pedig ugyancsak van megállapodása az amerikai vállalattal piaci és licenckérdésekben. Az egyezmények és megállapodások kapcsán a CII és az ICL esetleges együttműködése interkontinentális hármasszövetséggé válhat. Így az a furcsa helyzet állhat elő, hogy az amerikai hegemonia ellen kötött szövetség további utat nyit az Egyesült Államoknak, igaz nem az IBM

a Unilever, a Ford és más hatalmas konszernek kivétel nélkül IBM-rendszerrel dolgoznak, viszont igen sok kiaknázatlan lehetőség van a közép- és kisüzemek adatfeldolgozása terén, ahol a komputerezítés csak a közelmúltban kezdődött meg és az üzemek méreteinél fogva kisebb számítógépekre van szükség. Ezt a piacot igyekszik megszerezni az ICL és nem is sikertelenül, mert józanul felmérve a lehetőségeket, inkább a kisebb méretű, kisebb teljesítményű, de nagy mennyiségben piacra dobható egységek gyártására állt át. A nagyobb berendezéseket pedig továbbra is a tengerentúlról szerzik be az angol megrendelők, mint ezt a rendőrség és a meteorológiai intézet legutóbbi megrendelése is bizonyítja.

A komputeripar jövőjéről az elmúlt hónapokban a brit parlamentben is vita folyt. Az iparügyi miniszter bejelentette, hogy a kormány lényegesen csökkenti, majd megszünteti a számítógépgyártásnak nyújtott pénzügyi támogatását, mert „az már a saját lábán is meg tud állni”. Az elmúlt évben a kormány mintegy 13,5 millió fonttal segítette az iparágat; a jövőben viszont a nagyarányú állami megrendelések jelentik a támogatás új formáját. A miniszter szerint a kormány megrendeléseinek 90 százalékát, 16,5 millió font értékben az ICL kapja. Egyelőre még folynak a tárgyalások: életképes lesz-e az ICL a kormány védőszárnyai nélkül? Erre a kérdésre csak a következő néhány év adhat választ, annyi azonban már ma is bizonyos, hogy az IBM érdekszférájának érintetlenül hagyása (nagy berendezések, memóriarendszerek) nem lesz hátrányos az angol vállalat számára a brit piacon. Nemzetközi téren pedig, a várhatóan megvalósuló nyugat-európai komputer-társulás tagjaként nagyobb siker reményében szállhat szembe az IBM-mel akár a nagy berendezések területén is.

A szocialista piac

Figyelemre méltó verseny folyik a tőkés világ vezető komputeróriásai között a szocialista piacokért is. Ma még a szocialista országok számítógépipara nem tudja teljes mértékben kielégíteni a népgazdasági ágazatok „komputeréhségét”. Előreláthatólag még hosszú ideig szükség lesz nyugati importra. Nem kis értékű és nem kis volumenű vásárlásokról van szó. A legnagyobb nyugati számítógépgyárak, megsejtve az üzleti lehetőséget, konkurenciaharcba kezdtek: egyrészt igyekeznek minél nagyobb arányban részesedni a szocialista importból, másrészt arra törekednek, hogy — ha kell, közös fellépéssel is — visszaszorítsák, illetve megakadályozzák az IBM további térnyerését.

Hogy mennyire jelentős a szocialista piac, azt jól szemlélteti néhány kiragadott példa: a szovjet—angol külkereskedelmi forgalom jelentős tétele a komputer, így jó néhány angol számítógép működik a Szovjetunióban a gazdasági és tudományos élet számos területén.

Egészében véve a nyugat-európai számítógépgyártásban egyelőre kaotikus állapotok uralkodnak: a konkurrálás közepette mindenki igyekszik társat keresni, hogy együttesen csökkentsék az IBM piaci részesedését, később pedig a nyugat-európai piacot a tőkés Európa cégeinek piacává tegyék.

GONDA GYÖRGY
— LŐRINCZE PÉTER

A múlt hónapi valutaválság Frankfurtba és Bonnra irányította a nemzetközi közvélemény figyelmét, a válság egy másik mozzanata így csak kisebb visszhangot válthatott ki. Május 9-én, két órával azután, hogy a nyugatnémet márka árfolyamát „felszabadították”, Gnägi, a svájci államelnök németül, Nello Celio pénzügyminiszter pedig olaszul és franciául a televízióban felolvasta a kormány nyilatkozatát: „A Szövetségi Tanács a Svájci Nemzeti Bank igazgatóságával folytatott megbeszélés után elhatározta, hogy a frankot 7 százalékkal felértékeli.” Ezzel a lépéssel 35 év után megváltozott a legstabilabb európai árfolyam. Legutoljára 1936-ban változtattak a svájci frank paritásán, amikor 30 százalékkal leértékelték. Ez a paritás „túlélte” a világháborút, a hidegháborút, a 60-as évek dollárválságait és a nyugatnémet márka 1969-es felértékelését is.

A 71-es márkaspekuláció azonban fenyegető példának bizonyult, Svájc kénytelen volt cselekedni, hogy a nagy múltú frankot megvédje.

A gazdag svájci bankárok a XVII. század végén kerültek először kapcsolatba a világpolitikával, ők finanszírozták ugyanis XIV. Lajos spanyol örökösödési háborúját. A Napkirály rossz adósnak bizonyult, mivel nem tudott fizetni. 1709-ben több genfi bank kénytelen volt csődöt jelenteni. A francia forradalom ismét nagy csapást jelentett a kis országnak, bár a francia állampapírok elértéktelepedéséért némileg kárpótolta őket, hogy a forradalom elől menekülő arisztokrácia Svájcba mentette át vagyonát. Svájci bankárok már ebben az időben is foglalkoztak tőke kivitelével, jórészt ők finanszírozták az amerikai és a gyarmati kereskedelmet is. Svájci bankárokat találunk a francia királyok, XII. Károly és Napoleon pénzügyi tanácsadói között is.

1815-ben a bécsi kongresszus deklarálta Svájc örökös semlegeségét, ezzel az ország különösen vonzóvá vált a külföldi tőke számára.

A múlt század végére az ország már jelentős nemzetközi pénzügyi központ. Szerepet vállalt a keleti és balkáni vasútépítésekben, a kelet-európai országok iparosításában is. Az első világháború után a márka és a schilling csődje Svájcot is megrendítette, az ország az amerikai óriásbankokhoz fordult hitelért. Ezután viszont — a gazdasági válság időszakától eltekintve — Svájc rohamos virágzásnak indult. Az akkori politikai helyzetben megmutatkoztak a kis alpesi ország előnyei, a politikai szempontok mellett a rendkívül liberális devizarendelkezések, a számozott számlák rendszere és a banktitok gyakorlatát mágnesként vonzótták Svájcba a némelykor gyanús eredetű összegeket. (A számozott számlák a 30-as években kezdtek elterjedni, mivel az időben jó néhány európai ország minősítette büntettnek, hogy magánszemélyek külföldi bankoknál követelésekkel rendelkeznek.)

Az enyhe devizális kötöttségek, valamint az alacsony adókulcsok más szempontból is oázissá teszik a kis alpesi országot. Amerikából, az NSZK-ból és Franciaországból milliárdos nagyságrendben áramlanak Svájcba az adózás alól kivont tőkék és profitok. (A nyugatnémet szakértők a svájci számlákon felgyülemlett adózatlan megtakarításokat 10 milliárd márkára becsülik.)

Svájc jelenlegi sajátos helyzetét jól jellemzi, hogy az országban

TREZOR ZÜRICHBEN
A banktitok mágnesa

1609 bank működik, és a három legnagyobb pénzügyintézet (Schweizerische Bankverein, Schweizerische Bankgesellschaft, Schweizerische Kreditanstalt) aktívái 1970-ben 86,3 milliárd svájci frankot tettek ki. Ez nagyjából egyenlő Svájc bruttó nemzeti termékével.

Svájc bankári szerepének egyik biztosítéka a frank szilárd árfolyama volt. Vitathatatlan tehát, hogy a kormányt nyomós okok vezették, amikor a paritás megváltoztatását elrendelte. Az intézkedést kiváltó legfontosabb tényezőt a gazdasági helyzetben kell keresni.

1970—71-ben óriási „keresleti nyomás” nehezedett a svájci iparra, ugrásszerűen megnőtt mind a bel-, mind a külföldi rendelésállomány. Az üzemek azonban már teljes kapacitással dolgoztak, a termelés kiterjesztése pótlólagos munkaerőt igényelt volna. Mivel Svájc már régóta nagyszámú vendégmunkást foglalkoztat, ez egyértelmű lett volna újabb külföldi — főként olasz — munkások alkalmazásával. A kérdés ilyen megoldása azonban politikai szempontból nem volt lehetséges. 1970-ben ugyanis már több mint 660 ezer vendégmunkást (a munkavállalók 22 százaléka!) alkalmaztak a mindössze 6,2 millió lakosú országban, és ez kiváltotta egy kis számú — de annál befolyásosabb — nacionalista csoport tiltakozását. A felizgatott közvélemény nyomására — az ügyben egyéb-

Svájc

35 év után

A frankárfolyam változása Bankok és bizalom

ként Svájc és Olaszország között jegyzékváltásra került sor — a kormány kénytelen volt a vendégmunkások számát az 1970-es szinten rögzíteni. Ez a lépés súlyos munkaerőhiányt eredményezett, akadályozta a termelés növekedését és nagyarányú áremelkedéseket váltott ki. A felértékelést megelőző 12 hónapban a fogyasztói árak 6,7 százalékkal növekedtek, az emelkedés üteme egyre gyorsuló volt.

A kormány kezét az infláció elleni harcban megkötötte, hogy a kamatláb — Svájc sajátos helyzete miatt — nemigen lehet gazdaságpolitikai befolyásoló eszköz. A nagybankokkal kötött megállapodás pedig — melynek értelmében azok csökkentették a hitelkínálatot — önmagában nem tudta megfékezni a drágulást. Iyen helyzetben a nyugatnémet márka lebegtetésének ellenlépés nélkül hagyása azt jelentette volna, hogy a megemelkedett importárakon keresztül újabb lendületet kap a belföldi áremelkedés. (Az NSZK 30 százalékkal részesedik a svájci importban, melynek túlnyomó részét nyersanyagok és élelmiszerek teszik ki.)

Nem kevésbé fontosak voltak azonban az intézkedés szempontjából a valutapolitikai megfontolások. A dollárözön, a „forró pénz” Svájcot is elöntötte, április elejétől a Nemzeti Bank 1,3 milliárd dollárt volt kénytelen felvásárolni. A frankfurti tőzsde bezárása után pár perc alatt 600 millió dollárt váltottak át Zürichben. A bankszakemberek előtt világos volt: a dollárhozámot a múltban megszokott eszközökkel — kamatlábcsökkentés, sőt negatív kamattal — nem lehet kivédeni. A nyugatnémet példa követése, vagy devizakorlátozá-

sok életbeléptetése nem felelt meg a konzervatív gondolkodásmódnak, így kénytelenek voltak az árfolyamhoz hozzányúlni, mely 35 éven keresztül tabunak számított.

(A felértékelés végrehajtását jogilag egyébként a valutatörvény április végén hatályba lépett kiegészítése tette lehetővé, mely felhatalmazta a kormányt arra, hogy parlamenti hozzájárulás nélkül megváltoztathatja a svájci frank árfolyamát. A régi törvény mellett a felértékelés a parlamenti ellenzék miatt valószínűleg keresztülvihetetlen lett volna.)

A felértékelés azonban ugyanakkor megdrágítja a svájci kivitelt és ezzel rontja a versenyképességet. Emellett — minthogy a turisták számára az alpesi ország megdrágult — visszavetetheti az idegenforgalmat is. Továbbá: a paritás megváltoztatása 1,2 milliárd frank veszteséggel járt a Nemzeti Bank számára.

Így a felértékelés bírálói komoly érvekkel rendelkeznek. A kormány nem maradhatott tétlen. Celio pénzügyminiszter a felértékeléssel egyidőben bejelentette, júniusban átfogó reformprogramot terjesztenek a parlament elé. A javaslatok a belföldi kereslet csökkentését célozzák — például adóemeléssel — korlátozni akarják a luxuscélú építkezéseket, konjunktúrafékező költségvetést terveznek.

A vita azonban tovább folyik. Több neves közgazdász azt állítja, hogy a felértékelés — mivel túl későn hajtották végre — aligha fogja a túlfűtött gazdaságot lehűteni. Mások felteszik a kérdést, mi történik, ha legközelebb 1,3 milliárd dollár ismét zavarba hozza a svájci pénzpiacot?

GONDA GYÖRGY—
LŐRINCZE PÉTER

DIPLOMÁCIA

Előfordul, hogy a diplomata, aki állomáshelyéről jelenti haza az eseményeket, szembekerül otthoni feletteseivel, kormányával. Ha kitarj álláspontja mellett egy kérdés megítélésében, távoznia kell állomáshelyéről, esetleg szakítania az egész diplomáciai szolgálattal.

Így járt Icsiro Kawasaki japán nagykövet is, aki a japán külügyi szolgálat egyik legtapasztaltabb embere volt. A harmincas évek óta diplomata volt, majd az ötvenes évektől vezető beosztásokban működött: misszióvezető volt Genfben, nagykövet Iránban és Lengyelországban, majd végül Argentínában.

Innen kellett idő előtt távoznia és a diplomáciai szolgálattól búcsút vennie, mert egy tokiói kiadónál 1969-ben egy könyvet jelentetett meg. Ebben erőteljesen bírálta hazája társadalmi, politikai és erkölcsi viszonyait.

Nem ennyire látványos módon, de a nemzetközi megfigyelők számára jól érzékelhetően jutott majdnem hasonló sorsra Hans Kroll, moszkvai nyugatnémet nagykövet is, aki olyan kon-

cepciókat képviselt, amiket kormánya akkor nem fogadott el. Így hamarosan nyugállományba kellett vonulnia. Kroll 1958—62 között képviselte kormányát Moszkvában, ahová Adenauer kancellár személyes felkérésére került tokiói posztjáról. Azok az évek viharos ellentéteket hoztak felszínre a szovjet—nyugatnémet kapcsolatokban és Kroll annak a gondolati iskolának volt a híve, mely a két ország jó viszonyát sürgette. A nagykövet erőfeszítéseit az akkori szovjet vezetés is értékelte — az Adenauer-rezsim már annál kevésbé.

Hasonlóképpen távozásra kényszerült Hans Berger nyugatnémet nagykövet is a Vatikánból. Berger szembekerült a Brandt-kormány ún. keleti politikájával és azt a Vatikánban nem volt hajlandó lojálisan képviselni. A színpad mögött kezdett dolgozni és személyes súlyát is latba vetette annak érdekében, hogy a pápai állam ne vegye figyelembe például a nyugatnémet—lengyel szerződést, melyben Bonn elismerte az Odera—Neisse-határvonalat. Ezért kormánya alkalmatlannak találta a posztra és hazahívta.

Osztrákok, olaszok, jugoszlávok

Eszmecsere egy gráci találkozón A magyarok mint megfigyelők

Alfons Dalma-t alkalmasint nemcsak mint az osztrák televízió közismert szakértőjét szemelték ki az elnöki tisztre. A horvát származású kommentátor a képernyőhöz szokott könnyedségével leleményesen improvizált, a felszólalások közötti szünetekben ügyesen elhelyezett horvát, szlovén, olasz mondataival pedig érzékeltette a tanácskozás többnyelvűségét.

Magyarul nem kellett beszélnie, mert hivatalos magyar delegáció vagy előadó nem vett részt a Gráci Találkozó nevet viselő, tudósok, kutatók és újságírók számára rendezett eszmecsere, amelynek témája az úgynevezett Duna-Adria térség kapcsolatainak megvitatása volt. A magyar álláspontot azonban — magánemberként — mégis magas rangú személyiség fejtette ki, a megfigyelőként meghívott Kurtán Sándor bécsi nagykövettől személyesen. (Az egyetlen külföldi felszólaló volt, aki gondolatait a meghívó ország nyelvén ismertette.)

Miért a „Mura partján”?

A Duna-Adria térség természetesen nem zárt földrajzi vagy etnográfiai fogalom. Némiképpen önkényes körülhatárolása ez egy olyan területnek, amelyet más egységekbe is éppúgy be lehetne sorolni. Legkevesebb volt homogén az együttes politikai értelemben, mert — amint a résztvevők erre minduntalan utáltak — NATO-hoz tartozó tőkésállam (Olaszország), semleges tőkés (Ausztria) és tömbön kívüli szocialista (Jugoszlávia) jelenlétére épült. (A magyar nagykövet erre a büszkén hangsúlyozott sokszínűségére célozva megjegyezte: egy árnyalat mégis csak hiányzott a tanácskozásról: a Varsói Szerződéshez tartozó szocialista ország hangja, Magyarországé.)

Könnyebben megértjük a célt, ha a második kérdés felől közelítjük meg: miért éppen Grácban? Grác volt a kezdeményező, a gráci vásár vezetősége, amely azonban szorosán együttműködik a stájer tartomány és székvárosának vezetőivel. (Az anket szervezője, a vásár igazgatója, a fáradhatatlan Josef Stöffler egyben a város polgármester-helyettese.) Grácot nem elégíti ki az a tény, hogy a második legnagyobb város Ausztriában. Az előkelő helyezés rendkívül viszonylagos, ha arra gondolunk, hogy a kétféle Bécs mellett a 250 ezer lakosú Mura-parti város meglehetősen háttérbe szorul. A

délkeleti határhoz lapuló, Alpokon inneni Grác idegenforgalma elszürkülhet, ezzel együtt kereskedelme, üzleti élete a békés közep-szerűségbe sülyedhet, ha nem keres magának hinterlandot. Az angol-amerikai, francia turisták jószereivel megállnak a festői Tiroiban, legfeljebb a császárvárosba kukkantanak még be, de a számukra nem izgalmas és túlságosan távoli Grác kedvéért ritkán kelnek át a Semmeringen.

Ott vannak a szomszédok. Velük kell valamit kezdenünk, vallják a már régen nem provinciálisan gondolkodó gráci lokálpatrióták, akiknek van érzékük a modern gazdaságpolitika parancsolatai iránt. A dolog bökkenője, egyben pikantériája, abban van, hogy ezek a szomszédok sok osztrák szemében nem a legnépszerűbbek. Ők nehezen felejtik el, hogy a határ túlsó oldalán fekvő Maribort azelőtt Marburgnak hívták, sőt azt is rossz néven veszik, hogy a jugoszlávok túl sokat foglalkoznak az Ausztriában élő szlovén nemzetiség ügyeivel. Az olasz jószomszédság kedvéért pedig Dél-Tirolt kell elfelejteni. Magyarországgal nincsenek ilyen érzelmi-nemzeti problémák, viszont a magyarok inkább vendéglátóként, semmint vendégként jönnek számításba Grácban.

A Duna-Adria térség problémáinak megvitatása mögött tehát az a — semmiképpen sem indokolatlan — törekvés állt, hogy áttekintsék, milyen lehetőségeket kínál Ausztria délkeleti részének, valamint Jugoszlávia és Olaszország határos területeinek szorosabb együttműködése.

Osztrák és olasz valóság

A szimpozion három témakört tárgyalt le, rohamtempóban, hiszen a hivatalos program mindössze öt és fél órát tartott. Először szociológusok és közgazdászok mintegy háttérként felrajzolták hazájuk társadalmi és gazdasági freskóját.

Nemschak professzor, a bécsi gazdaságkutató intézet igazgatója ezernégy száz szavas referátumban igyekezett tömör képet adni az osztrák társadalmi és gazdasági valóságról. A struktúraváltozás jellemző nyugati szomszédunkra gazdasági és szociális tekintetben is. A második világháború után hatalmas mozgás indult meg az országban. Bécsben és a keleti tartományokban kb. 420 ezerrel csökkent a lakosság, a többiben viszont több mint egymillióval nőtt. (Bécsben a háború előttihez képest 15 százalékkal kevesebb a lakosság, Salzburgban és Vorarlbergben 60, illetve 70 százalékkal emelkedett.) A mező- és erdőgazdaságokban foglalkoztatottak szá-

GRÁC CIMERE
Nehezen felejtik el

ma több mint a felével csökkent, átvándoroltak az iparba és a szolgáltatási ágazatokba. A keresők száma az utóbbi tíz évben tovább nőtt, elérte az aktív lakosság 60 százalékát. 1970-ben az osztrák gazdaság három és félszer többet termelt, mint a háború előtt, ezt a növekedést 92 százalékkal a termelékenység emelkedése és csak 8 százalékkal a foglalkoztatottak számának gyarapodása hozta létre. Ezt az arányt a professor már csak azért is sokra becsüli, mert Olaszország és Spanyolország kivételével Ausztriában van a legtöbb fizetett ünnepnap a világon. Ausztria is erőteljesen bekapcsolódott a nemzetközi munkamegosztásba, a külkereskedelem kétszer olyan gyorsan nőtt, mint a társadalmi termelés. A külkereskedelem orientációja viszont meglehetősen egyoldalú. 1937-ben az osztrák import 39, az export 32 százaléka az úgynevezett utódállamokkal (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Románia, Magyarország) bonyolódott le. 1970-ben már az importnak csak 7, az exportnak 10 százaléka irányult ugyanoda, míg az import 76 és az export 66 százaléka Nyugat-Európa épül.

Igen optimistán rajzolta meg az előadó Ausztria szociális helyzetének képét. Talán túlzottan is, mert a jelenlevő osztrákok kétkedő derűltséggel fogadták kijelentését, miszerint: „a szociális jólét és biztonság tekintetében Ausztria ma már az európai ipari államok élvonalában van”.

Artur Barone, a torinói La Stampa gazdasági publicistája már lényegesen kontrasztosabb színekkel ábrázolta hazája helyzetét. Habár a születési arányszám Olaszországban némileg csökkent, a lakosság számbeli növekedése nem állt meg és ez további gazdasági és szociális feszültségek forrása. 1951-ben 47,5 millió olasz élt Itáliában, 1961-ben 50,6, 1971 októberében valószínűleg már 55 millió, 1980-ra pedig 58 millióval számolnak. Az ország a második világháború után az iparosításban keresett menedéket súlyos gazdasági problémái elől, egy-két évtized alatt valóban ipari országgá alakult át, a bruttó nemzeti jövedelem megduplázódott. Az 1861-et követő kilenc évtized alatt nem fejlődött annyit az ország termelése, mint az utóbbi tíz évben.

Az olasz „gazdasági csodából” azonban — Barone szavaival — „nem mindenki húzott egyformán

hasznot... a mezzogiorno a teljes foglalkoztatottságból nagyon keveset élvezett”. Az utolsó húsz évben 6 millió olasz változtatott lakóhelyet, azaz vállalt munkát Amerikában, majd Észak-Olaszországban, végül a nyugati országokban.

Az olasz gazdasági csoda elmúltával különböző nehézségek támadtak, de 1968-ban a gazdaság ismét sikeres évet zárt: kb. 7 százalékkal nőtt a nemzeti jövedelem, valutatartalékokat sikerült felhalmozni, az idegenforgalom, a hajózás és a külföldi munkások hazaküldött pénzeivel kiegyenlíteni a kereskedelmi és fizetési mérleget. A Szovjetunióval létrejött megállapodást a Togliatti-FIAT művekről, mint az olasz gazdaság vállalkozókedvének bizonyítékát említette Barone.

Olaszország tehát a fejlett európai ipari országok közé került, de a szociális és gazdasági röntgenfelvétel még mindig súlyos gazdasági és szociális betegség-gócokat mutat ki. (Artur Barone: „Még nagy problémáink vannak: a túlnépesedés, a visszamaradott mezőgazdaság, amely az utóbbi 10 évben 2 millió dolgozót veszített, a hatékony államigazgatás hiánya stb.”)

Jugoszláv oldalról nem hangzott el általános beszámoló, mert az előadó megbetegedett.

A második téma, a közlekedésről szóló előadások tengerparton az adriai partvidék megközelítésének tervei állottak, beleértve a Jugoszlávia és Magyarország, valamint az Olaszország és Magyarország közötti közúti összeköttetés perspektíváit is. Vita nemigen alakult ki, hiszen minden oldalról egyetértettek azaz, hogy a körzet még meglehetősen el van vágva az európai főútvonalaktól.

Egy Kreisky-idézet

Míg az első két napirendi pontnál az együttműködés, a kapcsolatok szélesítése és az elválasztó motívumok iránti türelmesség volt az uralkodó, a harmadik témánál már keményedett a hang. Gatterer bécsi publicista Kreisky kancellár szavaival kezdte: „Számomra az együttélés a nem élés alternatívája. Jobbnak tartom a háborúnál, de rosszabbnak a békénél.” Ebből az inkább szellemes, mint tudományos „bon mot”-ból azonban az előadó később olyan ideológiai konzekvenciákat vont le, amelyeket például egy hivatalos magyar delegáció feltétlenül elfogadhatatlannak tartott volna. (Kurtán nagykövet, bár csak megfigyelőként, ilyen értelemben reagált is rá.) Bruno Tedeschi, a Messaggero szerkesztője is tágan értelmezte a Duna-Adria térség együttműködésének témáját, amennyiben gondolatainak jelentős részét a szocialista tábor országai közötti „nézeteltéréseknek” szentelte.

Végül is azonban a gráci találkozó mérlege egészében aktív szaldót mutathat fel. Amikor Josef Krainer tartományi elnök fogadásán, a gyönyörű Eggenberg-kastély barokk termének gyertyafényében a részt vevő meghívottak és megfigyelők összegezték a hallottakat, nemcsak a gráciak vendégszeretetről és szervezőkészségéről emlékeztek meg elismeréssel, de magáról a kísérletről is, hogy jó szándékú vitában, egymás nézeteinek tiszteletben tartása mellett essék szó a szomszédok közös dolgairól.

NOVOBÁ CZKY SÁNDOR

„Nem” — vajúdással

**Belpolitikai háttér
és gazdasági döntés**

Skandináv következmények

Mozgalmas hónapokkal indult az 1971-es év Svédország számára. Parlamenti választások, sztrájkok, a gazdasági helyzet romlása, ár-emelések tették változatossá a svéd „jóléti állam” politikai és gazdasági életét. Nemzetközi síkon a választások utáni legfontosabb lépése a Közös Piac (teljes jogú tagként) való csatlakozás határozott elutasítása volt.

A „nem” hosszas vajúdással született meg. A kormány döntését a gazdaságpolitika széles körű, részletes vizsgálata előzte meg. A harminckilencedik éve kormányon levő Szociáldemokrata Párt — amelynek egyébként nem sikerült legutóbbi parlamenti többséget szereznie — döntését teljes joggal azzal indokolta, hogy az ország közös piaci tagsága nem egyeztethető össze a hagyományos svéd semlegességi politikával.

Kétségteljes: a svéd „nem”-et politikai tényezők motiválták. Am nem hagyható figyelmen kívül a gazdasági problémák szerepe sem.

A konjunktúra megtorpanása

Az egy főre jutó nemzeti jövedelem nagysága tekintetében az USA után a második helyet elfoglaló skandináv ország gazdasági fejlődése hosszú évtizedeken át töretlen volt. Az ország katonai egységei 1918 óta nem vettek részt háborús konfliktusban, így a svéd gazdaság fejlődésének a semlegességi politika egyik összetevőjévé vált. Az ország két fő természeti kincse, a fa és a vasérc bázisul szolgált egy magas fejlettségű, ha nem is túlságosan diverzifikált ipar kialakításához.

A svéd ipar 90 százaléka magánkézben van, a szövetkezeti szektor aránya 4 százalék, az állam pedig 6 százalékkal részesedik. (Állami tulajdon: a kirunai vasérctelepek, a vízi erőművek, a vasút és egyéb kommunális létesítmények.) Az állam a gazdasági élet menetében elsősorban a költségvetésen, illetve a pénz- és hitelpolitikán keresztül avatkozik be. (Svédország költségvetési bevételeinek 80–90 százaléka adóbevételekből származik; a tőkés világban Svédországban legnagyobbak az adóterhek.)

A 60-as évek elején a svéd gazdaság az erőteljes fellendülés korszakát élte; a bruttó nemzeti termék évi növekedésének üteme 6–8 százalék volt. Megvalósult a teljes foglalkoztatottság, állandóan

növekedett a szociális célokra fordított kiadások részaránya. (Feltűnő azonban, hogy a költségvetés 20 százaléka a semlegességi politika ellenére — hadi kiadás volt.)

A magas ipari fejlettség következtében a dolgozók viszonylag széles rétegei magas életszínvonalat élvezhettek.

Az elmúlt két-három év azonban már azt jelezte, hogy valami nincs rendben a svéd „jóléti állam” gazdaságában. 1970-ben a bruttó nemzeti termék mindössze 3 százalékkal nőtt, az árak viszont 7 százalékkal emelkedtek.

A külkereskedelmi mérleg 240 millió dolláros passzívummal zárult, amelyet az ún. láthatatlan jövedelmek — tengeri hajózásból, idegenforgalomból, valamint a külföldi tőkebefektetésekből származó bevételek — sem tudtak kiegyenlíteni. A Neue Zürcher Zeitung becslése szerint a svéd gazdaság külföldi eladósodása 1970-ben 2 milliárd svéd koronával növekedett. A Központi Bank arany- és devizatartaléka alacsony, csupán néhány heti importot képes fedezni. A valutáris helyzetet igen gyengének tartják és a svéd korona — a svájci lap szerint — a „leértékeltre gyanús valuták” között szerepel. 1969 végén restriktív intézkedéseket hoztak az infláció megfékezésére, 1970 tavaszán pedig elrendelték a hitelstopot. A gazdasági mutatók alakulása és a bevezetett intézkedések mind azt bizonyítják, hogy a gazdasági élet túlfűtöttsége, majd nagymérvű lanyhulása komoly zavarokat okozott és még esetleg okozhat a jövőben is. A gazdasági életnek a holtpontról való kimozdítását szolgálta a Svéd Központi Banknak az a határozata, mely a közelmúltban először 7 százalékról, 6,5, majd 6 százalékra csökkentette a leszámítási kamatlábát, hogy ezzel is ösztönözze az ipari beruházásokat.

Új taktika

A megélhetési költségek rohamos növekedése (az élelmiszerek árszínvonala 9 százalékkal, a lakbér, fűtés és világítás költségei 12 százalékkal emelkedtek) első sorban a dolgozókat sújtja. Tovagyűrűző hatását azonban megérzi az egész nemzeti gazdaság. A kormány, a növekvő elégedetlenség hatására először élelmiszer-, majd általános árstopot rendelt el. Az árak befagyasztása azonban a válságnak csupán tüneti kezelése.

Svédország, amely a tőkés Európa csaknem egyetlen sztrájkmentes országa volt, kénytelen volt sorozatos sztrájkokkal szembenézni. Az első sztrájkra az állami tulajdonban levő Lkab vasércbányában került sor, ahol mintegy 5000

PALME, ÉPÍTŐMUNKÁSSAL

Összeférhetetlen a semlegességgel

dolgozó szüntette be 6 hétre a munkát, béremelést követelve. Márciusban 50 ezren sztrájkoltak (ebből 25 ezer tanár, 6500-an a központi és helyi közigazgatás funkcionáriusai) 20–23 százalékos béremelésért, amely ellensúlyozná a megélhetési költségek emelkedését.

Ilyen gazdasági háttérrel került sor a Közös Piac (Közös Piac) való csatlakozás elutasítására.

„A svéd kormánynak a maga részéről nincs szándékában, hogy a kibővített Európai Gazdasági Közösséghez való csatlakozásnál a Római Szerződésben lefektetett formák közül bármelyiket is kizárja” — ezzel a szóbeli nyilatkozattal adta át 1967 júliusában Svédország brüsszeli képviselője a Hatoknak kormánya levelét, amelyben az északi ország először nyilvánította ki csatlakozási szándékát. Az idézett mondat annak idején nagy port vert fel. Hisz nem kevesebbet jelentett, mint azt, hogy Svédország a teljes jogú tagságot összeegyeztethetőnek tartja semlegességének fenntartásával. A csatlakozási tárgyalások ilyen svéd alapkonceptiója egészen a tárgyalások megkezdéséig, 1970. november 10-ig cáfolatlanul maradt. A múlt év novemberi kormánynyilatkozat azonban már arról beszélt, hogy a kapcsolatok formájának kérdését nyitva kell hagyni a tárgyalások befejezéséig. Ez év március 18-án pedig Palme már határozottan kijelentette, hogy a Közös Piacba való belépés összeférhetetlen az ország semlegességi politikájával.

Werner és Colonna

1970 ősze és 1971 tavasza között azonban történt egy és más Brüsszelben is. A Hatok elfogadták a Werner-jelentés egy kevésbé radikális változatát, mely azonban mégiscsak gazdasági és pénzügyi unióról beszélt. Megszületett a Co-

lonna-terv — amely a tagállamok iparpolitikájának koordinációját tartja szükségesnek. Végül nyilvánosságra került a Davignon-javaslat is, amelynek célja a politikai unió létrehozása. Mindezek fényében nyilvánvalóvá vált, egy semleges Svédország aligha vehet részt a szervezet munkájában.

Az új svéd elgondolás szerint vámunió vagy szabadkereskedelmi övezet lenne a kívánatos cél. Tehát olyan megoldás, amely a svéd áruknak kedvezményes elbánást biztosít a Hatok piacán (és természetesen fordítva is), de az ország kereskedelempolitikai téren cselekvési szabadságát — például a szocialista országokkal szemben — megőrizné.

A svéd vonal egyelőre meglehetősen kialakulatlan, ellentmondásos. Nem világos például, hogyan tartható fenn a vámunió és a mezőgazdasági politikához való csatlakozás mellett a kereskedelempolitikai döntések szabadsága. De bizalmatlansággal fogadta a svéd javaslatokat a Közös Piac is. Scheel nyugatnémet külügyminiszter már a múlt év novemberében figyelmeztette a semlegeseket, ha céljuk csak a kereskedelmi forgalom megkönnyítése, le kell mondaniuk a közösség döntéseiben való részvételről. Még nyíltabban fogalmazott egy előadásában Mansholt (a bizottság helyettes vezetője), amikor kijelentette: „nem lehetséges az EGK-ba nem belépni, de a belépés előnyeit mégis élvezni”.

Ellenzéki vétó árnyéka

Jelentős ellenzéke van a közleledésnek otthon Svédországban is. Már a hatvanas évek közepén egy háromtagú munkacsoport Gunnar Myrdal, a világhírű közgazdász vezetésével (az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságnak volt vezetője, a közgazdasági Nobel-díj első kitüntetettje) gazdasági oldalról igyekezett megcáfolni a belépés várható előnyeit. Érvelésük lényege: sajátos svéd exportszerkezet miatt a svéd kivitelt a Közös Piac vámfala lényegesen nem érinti, mint azt az áruforgalom gyors növekedését mutató statisztikák is alátámasztják.

A helyzet persze nem egészen ilyen egyszerű. Anglia, Norvégia, Dánia befolyásával — ha az EFTA-kedvezményeket érvénytelenítik és Svédországot három hagyományos piactól vámfalakkal választják el — az északi ország exportőreinek új helyzettel kell szembenézniük.

A svéd tárgyalások — amelyeket a brüsszeli bizottság következetesen „kötetlen megbeszéléseknek” nevez — azonban nemcsak Svédország számára érdekesek. Figyelemmel kíséri a „svéd kérdés” rendezését a többi semleges is, de Dánia és Norvégia sem érdektelen. Svédország kérelmének elintézési módja a másik két északi ország csatlakozását is befolyásolja. Nem kielégítő rendezés esetén például a dán kormány valószínűleg nem tudná megszerezni a saját csatlakozási szerződése ratifikálásához szükséges többséget a parlamentben és a norvég elnök is könnyen „megorganizálhat” 38 szavazatot, amellyel a belépést megvétózhatja.

GONDA GYÖRGY—
LÖRINCZE PÉTER

Az utóbbi esztendő egyik legnagyobb béketüntetés-sorozata zajlott le az elmúlt hetekben Washingtonban. (Volt természetesen jó néhány más városban is tiltakozó tüntetés az indokínai amerikai háború ellen; elsősorban Chicagóban, Los Angelesben és New Yorkban.) Az alábbiakban a washingtoni események özönének egy részét foglaljuk össze — minden kommentár fölösleges.

1971. április 20. A „Vietnami veteránok a háború ellen” elnevezésű mozgalom több mint ezer tagja a Capitolium lépcsőitől száz méternyire a szabad ég alatt ütötte fel sátrát.

Áprisi 21. Warren Burger főbíró határozatot hozott: megtiltja veteránok táborozását a kormányzati negyed középpontjában.

Április 21. Több száz veterán a Pentagon elé vonult, hogy „önként feladja magát a Vietnamban elkövetett háborús bűnökért”.

Április 22. A szenátus külügyi bizottságának termében folytatódik az úgynevezett „nyilvános meghallgatás” az indokínai háborúról, illetve a háború sürgős és záros határidőn belüli befejezésére előterjesztett törvényjavaslat-tervezetéről.

Április 22. Bár érvényben van Warren Burger főbíró utasítása, hogy a veteránoknak távoznok kell táborhelyükről (indokolás: „jelenlétük veszélyezteti a közegészséget és szennyezi a környezetet”), hajnali öt óráig még nem vetettek be karhatalmat a táborozók ellen. Megjelent közöttük Edward Kennedy szenátor is és kijelentette: „Ha a kormány tudott számotokra táborhelyeket találni, innen tízezer mérföldnyire, Vietnamban, akkor itt is tudna helyet találni számotokra.”

Április 23. Több mint ezer Vietnamban szolgált katonára lépett egyenként a Capitolium lépcsőoráéhoz. Mindegyikük hangosan megmondta a nevét, szülővárosát, rangját és csapattestét — majd a földre dobta kitüntetését. Felolvasták a veteránok nyilatkozatát is: „Azért jöttünk az ország fővárosába, hogy elmondjuk az amerikai népnek, mi történik Vietnamban, mi történik a vietnami néppel. Azzal a nemzetel, amelyet szétépett egy hadsereg, egy olyan hadsereg, amely nem az élő emberekkel, hanem csak a holttestek számlálásával törődik. Most visszadobjuk kitüntetésünket azoknak, akik mindezért felelősek. Letépjük magunkról és elhajítjuk ezeket a kitüntetésüket, amelyek a szegény és az embertelenség jelképei.”

Április 23. A szenátus külügyi bizottsága előtt beszédet mondott John Kerry volt tengerészhadnagy, a háborúellenes veteránszervezet egyik vezetője. Befejező szavai: „Nixon elnök azt mondja, hogy nem akar úgy bekerülni a történelembe, mint az első amerikai elnök, aki háborút vezetett. De milyen jogon követeli az elnök — és önök, a törvényhozók — bármelyik amerikai fiatalembertől, hogy ő legyen az utolsó, aki meghal ebben az értelmetlen háborúban?”

Április 24. A washingtoni rendőrség közölte, hogy körülbelül 250 000-re becsüli azoknak a tüntetőknek számát, akik fellépnek a vietnami háború továbbfolytatása ellen. Ez a tavaszi békeoffenzíva első nagy tömegtüntetése — a Fehér Ház és a Capitolium előtt vonulnak fel a békeharcosok. Hivatalosan közölték, hogy Nixon elnök helikopteren Camp Davidba utazott: az elnök szóvivője tagadta, hogy Nixon a béketüntetés elől vonult el vidéki házába.

Április 24. A lapok és a hírügynökségek jelentései szerint a Pennsylvania Avenuen, a Fehér Házat a

A CAPITOLIUM ELŐTT
Katonai táborra változtatták

Capitoliummal összekötő széles útvonalon körülbelül 300 000 ember vonult végig. A százazrek követelték, hogy Nixon most azonnal veszen véget a háborúnak. Részt vett a felvonuláson Hartke demokrata szenátor is, aki nemrég javaslatot nyújtott be a törvényhozáshoz az összes amerikai csapatok azonnali kivonásáról. Hartke beszédét is mondott: „Az amerikai nép tudja — még ha elnökünk nem is —, hogy túlságosan sokáig voltunk Vietnamban, túlságosan sok vért ontottunk és túlságosan sok borsalmat követünk el. Elérkezett az ideje annak, hogy kivonuljunk” — mondta.

Április 25. A „Washington Post” cikkéből. „A múlt hét végén lezajlott és a továbbiakban tervezett háborúellenes tüntetések ismét megmutatták, hogy milyen széles körben terjedt a háború ellenzése... A héják úgy vélik, hogy olyan háborút, amelyet nem lehet megnyerni, nem kell tovább folytatni, a galambok szerint nemcsak ostobaság, hanem erkölcstelenség is a háború folytatása, magas rangú katonák azt a meggyőződésüket hangoztatják, hogy a háború aláaknázza, sőt szétzúzza a hadsereget — mindezek és az ellenzéki vélemények további széles köre valóságos népi front kialakulását jelzik... De közvélemény ide vagy

oda, Nixon elnök alapvető politikája változatlan marad...”

Április 28. A „Baltimore Sun” cikkéből: „Januárban a Gallup-közvélemény-kutatás szerint a lakosság 73 százaléka ellenezte a háborút. Most bizonyosan még sokkal többen kívánják az amerikai elkötelezettség megszüntetését.”

Április 29. A „Christian Science Monitor” cikkéből: „A tüntetés méltóságjellessége, komolysága és fegyelmessége nyilvánvalóan nagy hatást tett az egész országra, felébresztette a nemzeti öntudatot.”

Április 30. Egyre fokozódik a háborúellenes tüntetések intenzitása. Sokan emlékeztetnek arra, hogy Mitchell igazságügy-miniszter, Nixon egyik bizalmasa azt ajánlotta az elnöknek, lépjenek fel határozottabban. Hivatalosan bejelentették, hogy eddig kétszáz háborúellenes tüntetőt már őrizetbe vettek és igazoltatások után nem engedték őket szabadon.

Május 1. Hivatalos közlés jelent meg arról, hogy katonai erőket rendeltek a fővárosba a marylandi Fort Meade támaszpontból. A tüntetők közölték, el akarják torlaszolni Washington húsz legfontosabb útját. Nixon elnök rögtönzött sajtóértekezleten kijelentette: Nem engedhetjük meg, hogy szélsőséges elemek akadályozzák a kormányt feladatainak végrehajtásában. Amikor a tömeges letartóztatásokkal és a rendőrségi akciókkal kapcsolatban kérdezték az elnököt, úgy felelt, hogy a további utcai demonstrációk résztvevőivel szemben a biztonsági szervek hasonlóképpen fognak eljárni.

Május 2. A Potomac folyó partján, a Lincoln emlékmű közelében húszezer háborúellenes tüntető táborozott a hétfőre tervezett nagy békemegmozdulásra várakozva. Több ezer sisakos, gumibotos rendőr és 1800 nemzeti gárda vette körül a táborhelyet és távozásra szólította fel a tüntetőket. A többségükben fiatal béketüntetőket kijelentették, hogy hétfőn megszervezik a tüntetést.

Május 2. A hétfőre virradó éjszakát rendőrautók szirénázása verte fel. Hivatalosan tízezerre teszik az amerikai fővárosban összpontosított fegyveres erő létszámát. A tüntetők mai jelszava: „Ha a kormány nem állítja meg a háborút, a nép állítja meg a kormányt.” Reggel a tüntetők megkísérelték a négy nagy washingtoni híd lezárását. Barikádokat is emeltek. A rendőrség könnygáz-gránátokkal lépett fel ellenük, majd lebontotta a barikádokat. Reggel fél hétkor már száznál több embert tartóztattak le. Hírügynökségi jelentés: „A washingtoni rendőrség

USA

A tüntetés

Az események filmje

gerilla-stílusú csatározásokat folytat a fiatal tüntetőikkel.”

Az összecsapásokban a hatóságok a hadsereg harci felszereléssel ellátott alakulatait is felhasználták. Jelentés délelőtt: tíz óráig a rendőrség 2000 tüntetőt tartóztatott le.

Május 3. Az Associated Press összefoglaló jelentése az előző napról: „Washington hétfőn ostromlott városhoz hasonlított. A főváros hatórási utcai harcok színhelye volt. A rendőrök gumibotokkal és vegyi harci anyagokkal, így a Vietnamban is használt harci gázzal támadtak a tüntetőkre. Egyetlen nap alatt több mint hatezer tüntetőt vettek őrizetbe. Rendőrségi körökben elismerték, hogy ilyen nagyarányú letartóztatásra eddig még nem volt példa Washingtonban. A főváros börtönei zsúfolásig megteltek. Azokat a letartóztatott tüntetőket, akik a börtönökben már nem fértek el, a Robert F. Kennedyről elnevezett stadionban helyezték el.”

Május 4. Nixon elnök megköszönte Jerry Wilson washingtoni rendőrfőnöknek, hogy olyan erősen kezelte a háborúellenes megmozdulásokat.

Május 4. John Mitchell igazságügy-miniszter kijelentette: „A város nyitva áll, a forgalom folyik, a kormány működik.” A letartóztatottak száma hétezer.

Május 4. A New York Times vezércikkének első két mondata: „A közrendnek ez a győzelme morálian üres győzelem. Olyan áron érték ezt el, hogy az ország fővárosát katonai táborra változtatták, katonák ezrei álltak sorfalat a hidakon és a főútvonalakon, helikopterek köröztek a város fölött és rohamsisakos rendőrök könnygázzal és gumibotokkal rohamozták meg a civileket.”

Május 5. Bejelentették, hogy egyelőre hatezer katonát kivonnak a fővárosból. Négyezren még ottmaradnak „az esetleges tüntetések elleni fellépés céljából”.

DIPLOMÁCIA

Egy ország helyzete és külkapcsolatai szempontjából szomorú következményekkel jár, ha miniszterelnöke határozatlan a külpolitikában és ráadásul fenntartja magának a külpolitikai kérdésekben való döntés jogát. Ez volt a helyzet Angliában a második világháborút megelőző időszakban, amikor a konzervatív Chamberlain miniszterelnök kétértelmű és mellébeszélő politikája kifejezetten bátorította Hitlert és Mussolinit a zsarolásra és terjeszkedésre.

Amikor 1938 szeptemberében a hadügyminiszter formális figyelemztetését küldését javasolta Hitlernek agresszív politikája miatt, Chamberlain ezt azzal vetette el, hogy egy ilyen figyelmeztetés nem térítené el Hitlert szándékától, ha ilyenre már eltökélte magát, amennyiben pedig nincs ilyen szándéka, egy esetleges angol figyelmeztetés ilyen irányba taszíthatná.

Később külügyminiszteriuma olyan álláspontot alakított ki, mely szerint egy Hollandia elleni német támadás casus belli lenne. A kormányfő ezt azzal hártotta el: „Egy ilyen állás-

pont olyan helyzetet teremtene, melyben Angliának háborúba kellene mennie Németországgal ellen anélkül, hogy számításba venne más megfontolásokat is.”

Hasonlóképpen kezelte a csehszlovákiai válságot is: amikor 1939 márciusában Hitler befejezte Csehszlovákia teljes leigázását, Chamberlain első reagálása az volt, hogy a csehszlovák határok sérthettségére vonatkozó korábbi angol garanciák nem alkalmazhatók, mivel azokat nem erkölcsi, hanem fegyveres erőszakkal ellen helyezték kilátásba.

Még a lengyelországi német támadást követő órákban is folytatni kívánta a kétértelmű politikát: azt javasolta kormányának, hogy csak figyelmeztetést küldjenek Hitlernek.

Nem ez történt: a kormány és a parlament hadat üzent Németországnak. Nem sokkal később Chamberlain kénytelen volt lemondani és átadni a helyét a jóval következetesebb Churchillnek.